

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

OBCHODNÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 102003/I/2020/1220290734

Integračné procesy Európskej únie po Brexite

Diplomová práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

OBCHODNÁ FAKULTA

Integračné procesy Európskej únie po Brexite

Diplomová práca

Študijný program: Manažment medzinárodného obchodu

Študijný odbor: Ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného obchodu

Vedúci záverečnej práce: Andrea Krajčíková, Ing., PhD.

Bratislava 2020

Bc. Lenka Kamenská

Pod'akovanie

Chcela by som poďakovať Ing. Andrei Krajčíkovej, PhD., ktorá bola vedúcou mojej záverečnej práce, za pomoc a podporu pri písaní práce, cenné rady, pripomienky a najmä odborné vedenie pri spracovávaní témy.

ABSTRAKT

KAMENSKÁ, Lenka, Bc.: Integračné procesy Európskej únie po Brexite. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Andrea Krajčíková, PhD. – Bratislava: OF EU, 2020, 65 strán

Cieľom záverečnej práce je poukázať na možné scenáre európskej integrácie a zhodnotiť možnosti smerov jej ďalšieho vývoja. Práca je rozdelená do troch hlavných kapitol. Obsahuje 4 tabuľky, 3 obrázky a 3 grafy. Prvá kapitola je venovaná teoretickým východiskám a tvoria ju tri podkapitoly. V prvej podkapitole zadefinujeme pojmy ako globalizácia a integrácia a vysvetlíme si súvislosti. Druhá podkapitola je venovaná histórii európskej integrácie od druhej svetovej vojny po posledné rozšírenie EÚ. V tretej podkapitole opíšeme priebeh Brexitu. V druhej kapitole si zadefinujeme cieľ a metodiku práce. Záverečná kapitola je zameraná na situáciu v EÚ po Brexite. Zhodnotíme jeho dopady, možnosti usporiadania vzťahov Veľkej Británie a EÚ a definujeme možné scenáre európskej integrácie smerom dovnútra aj smerom von. Výsledkom riešenia danej problematiky by mohlo byť zameranie budúceho smerovania európskej integrácie.

Kľúčové slová: globalizácia, integrácia, integračný proces, Európska únia, Brexit

ABSTRACT

KAMENSKÁ, Lenka, Bc.: The integration processes of the European Union after Brexit. – University of Economics in Bratislava. Faculty of Business; Department of International Trade – Thesis Supervisor: Ing. Andrea Krajčíková, PhD. - Bratislava; OF EU, 2020, n. of p. 65

The aim of the final thesis is to illustrate possible scenarios for European integration and to explore options for its future development. The thesis is divided into three main chapters and includes 4 tables, 3 images and 3 graphs. The first chapter is devoted theoretical background and it consists of three subchapters. In the first subchapter, we will define terms such as globalization and integration and explain the context. The second subchapter is devoted to the history of European integration from the times of the Second World War to the last enlargement of the EU. In the third subchapter, we will describe the course of Brexit. In the second chapter, we define the objective and methodology of the thesis. The final chapter is focused on the situation in the EU after Brexit. We will assess its impact, possibilities for arrangement of Great Britain's relations with the EU, and define possible scenarios for European integration, both inward and outward. This could result in a focus on the direction of the European integration.

Key words: globalization, integration, integration process, European Union, Brexit

Obsah

Zoznam skratiek.....	7
Zoznam tabuliek a grafov	9
 Úvod.....	 10
 1 Súčasný stav riešenia problematiky doma a v zahraničí	 12
1.1 Globalizácia	12
1.1.1 Integrácia.....	13
1.2 História európskej integrácie	16
1.2.1 60.roky 20.storočia.....	17
1.2.2 70.-80. roky 20.storočia	23
1.2.3 90.roky 20.storočia.....	28
1.3 Európska únia a Veľká Británia	34
2 Cieľ a metodika práce	38
2.1 Cieľ práce	38
2.2 Pracovné postupy	38
2.3 Použité metódy vyhodnotenia a interpretácie výsledkov	39
3 Európa po Brexite.....	40
3.1 Dopady Brexitu	40
3.2 Možné scenáre usporiadania vzťahov EÚ a Veľkej Británie	43
3.3 Budúcnosť európskej integrácie.....	47
3.3.1 Integrácia smerom dovnútra.....	47
3.3.2 Integrácia smerom von.....	56
 Záver.....	 58
Zoznam použitej literatúry	60

Zoznam skratiek

CETA	Komplexná hospodárska a obchodná dohoda medzi Kanadou a členskými štátmi EÚ (Comprehensive Economic and Trade Agreement)
ECU	Európska menová jednotka (European Currency Unit)
EHP	Európsky hospodársky priestor
EHS	Európske hospodárske spoločenstvo
EIB	Európska investičná banka
ES	Európske spoločenstvo
ESUO	Európske spoločenstvo pre uhlie a oceľ
EUR	euro
EURATOM	Európske združenie pre atómovú energiu
EÚ	Európska únia
EZVO	Európske združenie voľného obchodu
GBP	britská libra (Great Britain Pound)
HND	hrubý národný dôchodok
HMU	Hospodárska a menová únia
JEA	Jednotný európsky akt
NATO	Organizácia Severoatlantickej zmluvy (North Atlantic Treaty Organization)
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organisation for Economic Cooperation and Development)
OEEC	Organizácia pre európsku hospodársku spoluprácu (Organisation for European Economic Cooperation)
OSN	Organizácia spojených národov

SR	Slovenská republika
TASR	Tlačová agentúra Slovenskej republiky
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaný
USA	Spojené štáty americké (United States of America)
WTO	Svetová obchodná organizácia (World Trade Organization)
ZSSR	Zväz sovietskych socialistických republík

Zoznam tabuliek a grafov

Tabuľky:

Tabuľka č.1: Stupne makroekonomickej integrácie	14
Tabuľka č.2: Prvé rozšírenie ES v roku 1973	25
Tabuľka č.3: Štvrté rozšírenie EÚ v roku 1995	30
Tabuľka č.4: Piate rozšírenie EÚ v roku 2004	32

Grafy:

Graf č. 1: Výsledok referenda o zotrvaní Veľkej Británie v ES z 5.júna 1975	34
Graf č.2: Výsledok referenda o zotrvaní Veľkej Británie v EÚ z 23.júna 2016	36
Graf č.3: Vývoj kurzu GBP – EUR v rokoch 2014-2020	42

Obrázky:

Obrázok č.1: Schéma európskej integrácie k roku 1958	21
Obrázok č.2: Schéma európskej integrácie k roku 1965	24
Obrázok č.3: Schéma európskej integrácie k roku 1993	29

Úvod

Počiatky európskej integrácie tak ako ju poznáme dnes siahajú k druhej svetovej vojne. Vojnou zničené štáty si začali uvedomovať potrebu zjednocovania sa a zabráneniu ďalšieho konfliktu. Hlavným motívom integračných procesov sa stalo zabezpečenie mieru a bezpečnosti. Počas nasledujúcich päťdesiatich rokov sa európska integrácia pretransformovala z jednoduchého Európskeho spoločenstva uhlia a ocele až po komplexnú hospodársku a menovú úniu. Vývoj Európskej únie napredoval rovnakým tempom ako globalizácie vo svetovom hospodárstve. Globalizácia v dnešnej dobe čelí mnohým výzvam, ako napríklad boj s terorizmom, rastúca migrácia či klimatické zmeny. Jedným z aktuálnych rizík ovplyvňujúcich globalizáciu je bezpochyby Brexit.

Keď sa v roku 2004 spoločenstvo rozrástlo o desať členských štátov a v roku 2013 pribudlo aj Chorvátsko, začalo sa intenzívnejšie diskutovať o nerovnostiach medzi štátmi. Práve z tohto dôvodu vznikali obavy zakladajúcich členov, že postupné rozširovanie v skutočnosti znamená iba investovanie do chudobnejších regiónov. Na základe obáv väčších ekonomík a aktuálnej situácie vo Veľkej Británii sa vtedajší britský premiér David Cameron zaviazal opätovne rokovať o podmienkach členstva Spojeného kráľovstva v EÚ a prisľúbil vyhlásenie referenda o zotrvaní v EÚ. Napriek tomu, že Cameron bol zástancom zotrvania v spoločenstve, ktoré tiež presadzoval, občania Veľkej Británie hlasovali za odchod z EÚ.

Brexit predstavuje pre Európsku úniu výzvu, akej doposiaľ ešte nečelila. Prvýkrát v histórii spoločenstva uplatnil členský štát článok 50 Lisabonskej zmluvy a vystúpil z EÚ. Aktivovaním článku 50 sa začali rokovania o budúcom usporiadaní vzťahov medzi spoločenstvom a Veľkou Britániou. Vyjednávači EÚ dostali veľmi dôležitú a náročnú úlohu v rokovaní, kde musia hájiť záujmy všetkých 27 štátov. Napriek tomu, že Veľká Británia pokladala za najlepšie riešenie odchod z únie, jeho dopady budú rozsiahle. Bezpochyby, Brexit predstavuje straty pre obe strany.

V teoretickej časti diplomovej práce charakterizujeme pojmy globalizácia a integrácia, chronologicky popíšeme históriu európskej integrácie od konca druhej svetovej vojny až po rok 2013, kedy prebehlo posledné rozšírenie spoločenstva. V tretej podkapitole sa venujeme priebehu Brexitu, kroky ktorého chronologicky zoradíme

od referenda z roku 2016 až po január 2020, kedy Spojené kráľovstvo oficiálne vystúpilo z EÚ.

V praktickej časti sa zameriame na dopady Brexitu na obe zúčastnené strany a priblížime si modely usporiadania vzťahov Spojeného kráľovstva a Veľkej Británie. V tretej podkapitole sa venujeme Bielej knihe o budúcnosti Európy, ktorú predstavil vtedajší predseda Európskej komisie Jean-Paul Juncker. Tento dokument stanovuje hlavné výzvy a príležitosti pre Európsku úniu a predstavuje päť možných scenárov budúcnosti spoločenstva.

Pri písaní diplomovej práce sme využívali zdroje z domácej, ale aj zahraničnej literatúry, knižné monografie internetové stránky a odborné články týkajúce sa danej problematiky. Ako ďalšie zdroje sme používali zmluvy zakladajúce a upravujúce chod spoločenstiev. Pri spracovaní kapitol záverečnej práce používame analyticko-deskriptívnu metódu s cieľom poskytnúť ucelený pohľad na danú problematiku. Keďže na seba jednotlivé kapitoly nadväzujú, je v našej práci zvolený metodologický postup.

1 Súčasný stav riešenia problematiky doma a v zahraničí

1.1 Globalizácia

Podľa OECD sa pojem globalizácia používa na opis „rastúcej internacionalizácie trhov s tovarmi a službami, výrobnými prostriedkami, finančnými systémami, hospodárskou súťažou, korporáciami, technológiami a priemyslom. Okrem iného vedie k vyššej mobilite kapitálu, rýchlejšiemu šíreniu technologických inovácií a zvyšujúcej sa vzájomnej závislosti a jednotnosti vnútorných trhov.“¹ Globalizácia je podnietená liberalizáciou svetového hospodárstva, vývojom nových technológií a taktiež transnacionálnymi korporáciami, ktoré ju reprezentujú. Svetové hospodárstvo je nestabilný systém, ktorý je ovplyvňovaný jednak striedaním fáz ekonomického cyklu, ale najmä faktormi, ktoré sa označujú ako megatrendy. J.Filip definoval týchto 6 megatrendov:

- interdependencia
- integrácia
- transnacionalita
- vedecko-technický pokrok
- prispôsobenie sa a súčinnosť základných subjektov svetového hospodárstva
- hrozby globálnych problémov ²

Interdependencia predstavuje vzájomnú závislosť medzi trhmi, štátmi, ekonomikami, či regiónmi. Vyplýva to zo zapájania sa krajín do medzinárodnej deľby práce a s tým súvisiacich obchodných, kapitálových, finančných, technických a ekologických väzieb. Integrácia je procesom zjednocovania jednotlivých subjektov do väčších celkov na rôznych stupňoch a v rôznych oblastiach. Tomuto faktoru sa budeme bližšie venovať ďalej. Tretím faktorom je transnacionalita, čiže prekračovanie národných rámcov v procese rozvoja ekonomík. Jej nositeľom sú transnacionálne korporácie. Vplyvom globalizácie strácajú suverénne štáty určitú časť svojej suverenity a „každá jedna uzatvorená medzištátna dohoda znamená oklieštenie národnej suverenity v prospech

¹ OECD. *Glossary of statistical terms*. [online]. 2013. [cit. 2019-08-11]. Dostupné na: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1121>

² BALÁŽ, P. a kol. *Medzinárodné podnikanie*. Bratislava: Sprint, 2005. s. 35. ISBN 978-80-8939-18-3

nadnárodných záujmov“³. V procesoch globalizácie je veľmi dôležitý vedecko-technický pokrok a schopnosť subjektov svetového hospodárstva spolupracovať a prispôbiť sa neustále sa meniacemu prostrediu. Na stabilitu ekonomiky nepochybne vplývajú aj hrozby globálnych problémov, ako napríklad terorizmus, hlad, rôzne epidémie. Rovnaký dosah naň môžu mať globálne otepľovanie, populačná explózia a nadmerné čerpanie prírodných zdrojov.

1.1.1 Integrácia

Ako sme uviedli vyššie, integrácia je procesom zjednocovania jednotlivých subjektov do väčších celkov. Ekonomická integrácia predstavuje spájanie hospodárskych subjektov, ktoré fungujú na podobných alebo rovnakých princípoch, do väčších celkov. Podstatou je vytváranie hlbokých ekonomických väzieb a vzájomné dopĺňanie ekonomických štruktúr. Ekonomická integrácia má dve formy – mikroekonomická integrácia a makroekonomická integrácia. Mikroekonomická integrácia je prehľbovanie alebo vytváranie vzájomných vzťahov medzi podnikateľskými subjektmi, napríklad za účelom spoločného zásobovania, výskumu trhu, špecializácie alebo kooperácie vo výrobe. Makroekonomická integrácia predstavuje prehľbovanie alebo vytváranie vzájomných vzťahov medzi hospodárstvami. Jedným zo zástancov ekonomickej integrácie bol maďarský ekonóm a profesor Béla Balassa, ktorý ju chápal ako proces vedúci k úplnému odstráneniu diskriminácie. Na druhej strane, hospodárska spolupráca smeruje iba ku zníženiu diskriminácie. Rozdiel medzi spolupracou a integráciou môžeme vysvetliť nasledovne: „Preferenčná obchodná dohoda medzi dvoma alebo viacerými štátmi znamená poskytnutie colných preferencií, teda zníženie colného zaťaženia pri dovoze tovaru z jedného zmluvného štátu do iného zmluvného štátu. Dohoda o voľnom obchode vedie k odstráneniu ciel len na vybrané tovary. K odstráneniu ciel vo väčšom rozsahu dochádza až v pásme voľného obchodu, ktoré smeruje k voľnému obchodu so všetkými tovarmi.“⁴ Integráciu môžeme chápať aj ako prehľbovanie závislosti medzi štátmi a prerod národných štruktúr na novú ekonomickú štruktúru. Realizuje sa prostredníctvom bilaterálnych alebo multilaterálnych zmlúv,

³ LIPKOVÁ, Ľ. a kol. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: Sprint, 2011. ISBN 978-80-89393-37-4

⁴ BALÁŽ, P. a kol. *Alternatívy vývoja Európskej integrácie*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2008. s.22. ISBN 978-80-225-2657-9

ktorými sa upravujú ekonomické vzťahy medzi štátmi. Hlavným motívom integrácie je úsilie štátov o získanie bezpečného prístupu na väčšie heterogénne trhy. Medzi najväčšie prínosy patrí jednoznačne zvýšená efektivita produkcie. Liberalizácia trhov umožňuje štátom účinnú produkciu takých statkov, pri ktorých majú komparatívnu výhodu. Ďalšou výhodou je dosahovanie vyšších úspor z rozsahu produkcie. Členské štáty medzinárodných združení majú výhodu v lepšom postavení v medzinárodnom obchode a to vďaka väčšej stabilite a dosahu spoločenstva. Na druhej strane, integračné procesy môžu pre zúčastnené subjekty mať aj negatívne dôsledky ako napríklad čiastočnú stratu suverenity a národnej identity. Členské štáty sa vzdávajú časti svojich právomocí v prospech organizácií a na základe zmlúv sa zaväzujú k dodržiavaniu dohodnutých podmienok. Za negatívny dôsledok integračných procesov môžeme považovať aj stratu originality a rôznorodosti národných kultúr. V globálnom meradle však pozitívne dopady prevyšujú tie negatívne. Integračné procesy poskytujú zúčastneným stranám možnosti pre rozvoj a lepšie zapojenie sa do procesov svetového hospodárstva. Makroekonomická integrácia má podľa Ballasu päť stupňov, ktoré sú v tabuľke č.1 zoradené od najjednoduchšej formy po najzložitejšiu.

Tabuľka č.1: Stupne makroekonomickej integrácie

	Pásmo voľného obchodu	Colná únia	Spoločný trh	Hospodárska resp. menová únia	Politická únia
Bezcolný pohyb tovarov a služieb medzi členmi	+	+	+	+	+
Spoločná colná tarifa a spoločná obch. politika voči nečlenom	-	+	+	+	+
Voľný pohyb kapitálu a pracovných síl medzi členmi	-	-	+	+	+
Spoločná hospodárska (resp. menová) politika medzi členmi	-	-	-	+	+
Centrálny politický aparát – hospodárska, sociálna a zahraničná politika	-	-	-	-	+

Zdroj: vlastné spracovanie podľa poznámok z predmetu Medzinárodný obchod

Prvým stupňom je pásmo voľného obchodu, kedy medzi sebou členské štáty odstránia clá a kvantitatívne opatrenie pri obchode s tovarmi a službami. Štáty si ponechávajú svoju autonómnu politiku voči tretím štátom. Vyššou ekonomickou integráciou je colná únia, ktorej členovia zaujmú spoločnú obchodnú politiku voči nečlenom. Okrem odstránenia ciel a kvantitatívnych opatrení prijímajú členské štáty spoločný colný sadzobník, ktorý definuje obchodovanie s tretími krajinami. Tretím stupňom ekonomickej integrácie je spoločný trh. Okrem colnej únie zahŕňa aj odstránenie všetkých prekážok obchodu, čím je umožnený voľný pohyb tovarov, služieb, kapitálu, tiež pracovných síl a technológií v rámci vnútorného trhu. Ďalší stupeň integrácie je hospodárska, resp. menová únia. Hospodárska únia predpokladá harmonizáciu, prípadne zjednotenie hospodárskych politík tak, aby sa odstránili rozdiely medzi jednotlivými politikami členských štátov. Únia vyžaduje zjednotenie fiškálnej a monetárnej politiky, na ktoré by mala dohliadať centrálna inštitúcia vytvorená na tento účel. Základom menovej únie je spoločná menová politika a vytvorenie spoločnej meny, ktorá odráža celistvosť zoskupenia. Vytvorí sa centrálna banka, ktorá je nadradenou centrálnym bankám jednotlivých členských štátov, a jednotná menová politika voči nečlenským štátom a medzinárodným inštitúciám. Najvyšším stupňom regionálnej ekonomickej integrácie je politická únia, ktorá predpokladá zjednotenie nie len menovej a fiškálnej politiky, ale aj sociálnej a stabilizačnej politiky. Úplná ekonomická integrácia znamená, že sa dovedy suverénne štáty spoja do jedného celku, ktorý vytvorí spoločné orgány zákonodarnej, výkonnej aj súdnej moci, ktorých cieľom je zabezpečiť jednotnosť združenia. V súčasnosti, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR definuje 8 skupín medzinárodných organizácií a zoskupení, konkrétne:

- spolupráca v Európe,
- medzinárodná spolupráca v oblasti bezpečnosti,
- Organizácia spojených národov (OSN) a organizácie systému OSN,
- ostatné medzinárodné organizácie,
- medzinárodná regionálna spolupráca a medzinárodné regionálne zoskupenia,
- zmiešané a zahraničné obchodno-priemyselné komory,
- medzinárodné finančné inštitúcie,
- medzinárodné súdne inštitúcie.⁵

⁵ MZVaEZ SR. *Prehľad medzinárodných organizácií a zoskupení*. [online]. 2016. [cit. 2019-08-11]. Dostupné na: https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/prehlad_medzinarodnych_organizacii_a_zoskupeni

Na prvom mieste sú definované zoskupenia v Európe. Najvýznamnejším integračným zoskupením na starom kontinente je bezpochyby Európska únia. Práve Európskej únii sa budeme venovať v ďalších častiach práce, kde zdôrazníme hlavné míľniky od počiatkov európskej integrácie až dodnes.

1.2 História európskej integrácie

Prvé snahy o zjednotenie Európy sa objavili aj pre druhou svetovou vojnou, avšak reálne kontúry začala európska integrácia naberať až po jej skončení. Štáty západnej Európy si začali uvedomovať potrebu zmiernenia napätia a potlačenie dlhovekej rivality. Vojnou zničené štáty potrebovali obnoviť svoju hospodársku stabilitu, čo však bolo v tomto období bez pomoci nereálne. Potrebu udržania mieru a rekonštrukciu stability v Európe si uvedomili aj Spojené štáty americké. Americký plán pre obnovu Európy bol podľa generála G.C.Marshalla namierený „proti hladu, biede, zúfalstvu a chaosu. Účelom by mala byť obnova fungujúcej ekonomiky vo svete, ktorá umožní vznik takých politických a sociálnych podmienok, v ktorých môžu existovať slobodné inštitúcie.“⁶ Marshallov plán vyžadoval vytvorenie medzinárodnej organizácie, ktorá by špecifikovala potreby Európy a spravodlivo distribuovala prostriedky. Túto agendu prevzala novovytvorená Organizácia pre európsku hospodársku spoluprácu (OEEC). Európska integrácia na základe Marshallovho plánu a Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj ukázala, že zúčastnené štáty neboli pripravené na ďalšiu, hlbšiu integráciu. Napriek veľkým rozdielom, ktoré definovali vojnou zničené štáty, pretrvávali snahy o obnovu upadnutého hospodárstva a využívanie výhod plynúcich z väčšieho trhu. Základom týchto snáh bola najmä rapidne rastúca hospodárska sila USA, ktorá nahradila diery na svetovom trhu, spôsobenú vojnou zničenou Európou. Do pozornosti odborníkov sa začali dostávať myšlienky upozorňujúce na potrebu vytvorenia veľkého európskeho trhu, ktorý by podporoval zdravú konkurenciu, reguloval ceny a pomáhal optimalizovať výrobu.

⁶ FIALA, P. a kol. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury(CDK), 2018. s.46. ISBN 978-80-7325-450-6

1.2.1 60.roky 20.storočia

Hlavným ťahúňom európskej integrácie sa na začiatku 60. rokov stal tzv. Schumanov plán. Tento mal zabrániť rozširovaniu sovietskeho vplyvu a pomôcť v rozvoji zainteresovaných štátov. Základom tohto plánu bolo vytvorenie Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ. Jeho tvorca, Jean Monnet (1888 – 1979) vystupoval počas druhej svetovej vojny na pozícii ekonomického splnomocnenca pre generála Charlesa de Gaulla (1890 – 1970) a mal predchádzajúcu skúsenosť s obnovou vojnou zničeného hospodárstva. Bol presvedčený o tom, že kvalitnú a stabilnú medzinárodnú organizáciu je možné vytvoriť jedine postupným zlučovaním hospodárskych sektorov.

Európske spoločenstvo pre uhlie a oceľ (ESUO)

Koncepcia spoločného trhu bola prezentovaná ako politický nástroj, ktorý mal prehlbiť vzťahy medzi Francúzskom a Nemeckom. Práve tieto dve krajiny vyslovili ako prvé záujem pri budovaní integračného zoskupenia. Vzápätí prejavili záujem aj Belgicko, Luxembursko, Holandsko a Taliansko. Najväčším odporcom spoločenstva bola v tomto období Veľká Británia, ktorá sa na základe svojej koloniálnej minulosti rozhodla pre odlišnú stratégiu ako kontinentálna Európa a uprednostnila spojenectvo s USA. Vďaka obavám z možnej straty suverenity a úzkym väzbám na Veľkú Britániu, zaujali negatívny postoj k spoločenstvu aj severské krajiny. Zmluva, ktorou bola založená nová organizácia, bola podpísaná v Paríži 18. apríla 1951. Zmluva o založení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele, alebo tzv. Parížska zmluva, bola uzatvorená na 50 rokov a do platnosti vstúpila po viac ako ročnom ratifikačnom procese, konkrétne 27. júla 1952. V oblasti uhlia a ocele odovzdali štáty svoju suverenitu Vysokému úradu, v kompetencii ktorého bolo kompletné riadenie sektoru od prijímania rozhodnutí až po predkladanie stanovísk a odporúčaní. Vysoký úrad sa skladal z deviatich členov, z ktorých mohli mať najviac dvaja rovnakú štátnu príslušnosť, a boli menovaní na obdobie šiestich rokov. Kontrolnými orgánmi tejto inštitúcie sa stalo Zhromaždenie a Súdny dvor. Zhromaždenie bolo zložené zo 78 zástupcov⁷, ktorí boli delegovaní národnými parlamentmi. Hlavnou funkciou inštitúcie bola dôkladná kontrola Vysokého úradu, ktorý mohol byť pri pochybení odvolaný. Súdny dvor pozostával zo siedmich sudcov volených

⁷ Článok 21 Zmluvy o ESUO – 18 reprezentantov má Nemecko, Francúzsko, Taliansko, 10 reprezentantov má Belgicko a Holandsko a 4 reprezentantov má Luxembursko.

na šesť rokov a zabezpečoval najmä správy výklad a dodržiavanie Zmluvy o ESUO. Pre zosúladenie činností Vysokého úradu a potrieb hospodárskych politík štátov bola zriadená Rada, ktorá bola zložená zo zástupcov národných vlád všetkých členských štátov. Vznikom organizácie došlo na začiatku 60. rokov k opätovnému rozvoju hospodárstva a nárast výroby zaznamenali tak členské, ako aj nečlenské štáty ESUO. Neodškriepiteľným prínosom je zvýšenie intra - regionálneho obchodu, zvýšenie produkcie uhlia a ocele a zlepšenie vzájomných vzťahov medzi štátmi. Organizácia výrazne ovplyvňovala aj nečlenské štáty, ktoré kvôli jej kontaktom a narastajúcemu vplyvu začali zakladať pri Vysokom úrade stále misie. Po 50 rokoch od podpisu zmluvy bola jej činnosť ukončená a od 1. januára 2002 formálne neexistuje. ESUO bolo základným stavebným kameňom, na ktorom bola budovaná ďalšia európska integrácia.

Hospodársky význam uhlia a ocele začal v päťdesiatych rokoch klesať a predstavitelia členských krajín ESUO sa zhodli, že najvhodnejšou oblasťou pre zjednotenie bude jadrová energetika, považovaná za lacný a nevyčerpatelný energetický zdroj. V roku 1955 bol vytvorený tzv. Spaakov výbor, ktorého úlohou bolo prejednať možnosti ďalšej integrácie. Výboru predsedal belgický politik Paul – Henry Spaak. Prerokované boli najmä dve koncepcie. Prvá sa zameriavala na sektorovú integráciu a teda aby ku už existujúcemu spoločenstvu pribudli ďalšie, ktoré budú spájať rôzne sektory, a štáty k nim vytvoria colnú úniu. Druhá koncepcia bola postavená na celoeurópskom integrovanom ekonomickom priestore. Táto sa ale nestretla s veľkým úspechom a to najmä kvôli názorom západoeurópskych štátov. Štáty ako Francúzsko a Nemecko boli presvedčené o tom, že aktuálna slabá sektorová spolupráca nemôže dovoliť okamžité vybudovanie veľkého jednotného trhu. Spaakov výbor napokon definoval ciele spolupráce a navrhol vytvorenie spoločného trhu. Návrhy a podmienky boli formulované vo výstupnej správe výboru, ktorá bola 29. mája 1957 schválená orgánmi ESUO. Výstup získal podporu taktiež ministrov zahraničných vecí členských štátov spoločenstva. Pozitívne reakcie mali za následok poverenie Spaakovho výboru na vypracovanie textu zakladajúcich zmlúv. Novovzniknuté dokumenty boli podpísané v jeden deň, konkrétne 25. marca 1957 v Ríme. Na základe miesta podpisu sa nazývajú Rímske zmluvy a sú to konkrétne Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS) a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu (EURATOM). Zmluvy vstúpili do platnosti

1. januára 1958 a od tohto okamihu pojem „európske spoločenstvá“ (ES) zahŕňal tri samostatne fungujúce subjekty, konkrétne ESUO, EHS a EURATOM.

Európske spoločenstvo pre atómovú energiu (EURATOM)

Organizácia vznikla 1. januára 1958 ratifikáciou Zmluvy o EURATOM. Zakladajúcimi štátmi boli Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Belgicko, Holandsko a Luxembursko. Vznikom Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu dostali európske štáty možnosť na budovanie a rozvoj svojho spoločného jadrového programu. Hlavnou úlohou spoločenstva bolo vytvorenie spoločného trhu s nukleárnym materiálom, upravenie podmienok zásobovania štátov a taktiež mierové využitie materiálov. Podľa zakladajúcej zmluvy je zásobovanie dané nasledovne: „Dodávky rúd, zdrojových materiálov a osobitných štiepných materiálov budú zabezpečované v súlade s ustanoveniami tejto kapitoly na základe rovnosti prístupu k zdrojom dodávok prostredníctvom spoločnej politiky zásobovania.“⁸ Na základe podmienok zmluvy „je zakázaný každý postup sledujúci zabezpečenie privilegovaného postavenia niektorých užívateľov“⁹. Agentúra zriadená pre kontrolu zásobovania má výlučné právo na uzatváranie zmlúv vzťahujúcich sa na dodávky všetkých rúd, zdrojových materiálov a osobitných štiepných materiálov. Agentúra nemôže diskriminovať stranu na základe predpokladov na použitie materiálu. Výnimkou je také protiprávne konanie alebo konanie v rozpore s podmienkami zmluvy. V zakladajúcej zmluve sú taktiež zakotvené otázky ako rozvoj infraštruktúry, ochrana zdravia, investície, regulácia spoločných podnikov, regulácia cien materiálov a podobne. Najväčší význam pôsobnosti mala organizácia v otázke bezpečnosti práce a ochrane ľudského zdravia pri práci. Tieto otázky sú zahrnuté v článkoch 30 – 39 Zmluvy o EURATOM. Napriek čiastkovým úspechom v jednotlivých otázkach bola sila organizácie poznačená stále silnejším záujmom vytvoriť spoločný európsky trh. EURATOM ako samostatná organizácia funguje dodnes.

⁸ Úradný vestník Európskej únie. *Konsolidované znenie zmluvy o založení EURATOM*. [online]. 2012. s.24, článok 52. [cit. 2019-10-12]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012A/TXT&from=SK>

⁹ Úradný vestník Európskej únie. *Konsolidované znenie zmluvy o založení EURATOM*. [online]. 2012. s.24, článok 52. [cit. 2019-10-12]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012A/TXT&from=SK>

Európske hospodárske spoločenstvo (EHS)

Spoločenstvo vzniklo 1. januára 1958 po ratifikácii Zmluvy o EHS. Na základe štyroch slobôd – voľného pohybu tovarov, služieb, osôb a kapitálu, sa mala zabezpečiť hlbšia integrácia a výraznejší hospodársky rast štátov kontinentálnej Európy. Článok 8 Zmluvy o EHS hovorí, že „spoločný trh sa postupne vytvorí počas prechodného obdobia dvanástich rokov. Toto prechodné obdobie sa rozdelí na tri štvorročné etapy, ... každá etapa zahŕňa pridelený súbor opatrení, ktoré sa zavádzajú a vykonávajú súbežne“¹⁰. Princípy spoločenstva spočívali v solidarite, zdravej súťaživosti, protikartelových opatreniach a v harmonizácii práva členských krajín. Zakladajúcou zmluvou sa zrušili kvóty a clá v obchode vnútri spoločenstva a taktiež sa určila spoločná vonkajšia sadzba na dovážané tovary mimo spoločenstva – vznikla colná únia. Súčasťou organizácie sa stali okrem colnej únie aj obchodná politika, zakotvená v článkoch 110 až 116¹¹, spoločná poľnohospodárska politika, zakotvená v článkoch 38 až 47¹², a taktiež dopravná politika, ktorá bola zakotvená v článkoch 74 až 84¹³. Po roku 1972 nastala potreba rozširovania opatrení v oblastiach environmentálnej, sociálnej, regionálnej a priemyselnej politiky. Tieto opatrenia viedli ku vzniku Európskeho sociálneho fondu, ktorého úlohou bolo zlepšenie pracovných podmienok, pracovných príležitostí a zvýšenie životnej úrovne. S cieľom rýchlejšieho hospodárskeho rozvoja prostredníctvom financovania investícií bola vytvorená Európska investičná banka (EIB). V konečnom dôsledku bolo EHS kompromisom zúčastnených strán. Zakladajúca zmluva definovala spoločenstva, avšak nešpecifikovala priebeh opatrení a krokov potrebných k ich dosiahnutiu. V okamihu podpisu zmluvy bola najväčším otáznikom spoločná poľnohospodárska politika. Skutočnosť, že spoločenstvo združovalo krajiny zamerané na poľnohospodárstvo, ako napríklad Francúzsko a Holandsko, a krajiny zamerané na priemyselnú výrobu, predpokladá určité rozpory. Štáty sa nedokázali zhodnúť pri stratégii vývozu poľnohospodárskych výrobkov a ani na stanovení ceny exportovaných statkov. V zakladajúcej zmluve bol namiesto konkrétnych krokov potrebných na vytvorenie spoločnej politiky vytvorený záväzok. Tento záväzok obsiahnutý v článku

¹⁰ EUR-LEX. *Rímska zmluva(EHS)*.čl.8. [online]. 2017. [cit. 2019-18-12]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0023>

¹¹ EUR-LEX. *Rímska zmluva(EHS)*. [online]. 2017. [cit. 2019-18-12]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0023>

¹² Tamtiež

¹³ Tamtiež

40 Zmluvy o EHS sľuboval vytvorenie spoločnej poľnohospodárskej politiky do dvanástich rokov. EHS združovalo tak štáty s protekcionistickým prístupom ako aj liberálnym. Hlavnou myšlienkou bolo vytvorenie spoločného trhu, ktorý bude hájiť záujmy všetkých členských štátov a bude postavený na základe výhod zo spolupráce medzi nimi. Najlepším príkladom je spolupráca medzi Francúzskom a Nemeckom. Francúzskou devízou bola agrárna politika, ktorá predpokladala export obrovského množstva poľnohospodárskych výrobkov. Nemecko, zamerané na priemyselnú výrobu, profitovalo z voľného pohybu tovarov a svoju nadmernú produkciu bez problémov vyvážalo do okolitých krajín. Spolupráca medzi týmito dvomi krajinami mala aj odvrátenú stranu a teda slabú konkurencieschopnosť francúzskych priemyselných výrobkov a nemeckú závislosť na poľnohospodárskych produktoch.

Niektoré politiky zakotvené v zakladajúcej zmluve mali vďaka rôznorodosti členských štátov svoje základy založené iba na víziách a museli byť modifikované operatívne. Na druhej strane, colná únia, ktorá predstavovala základný cieľ EHS, bola vytvorená omnoho skôr ako bolo plánované. Počas desiatich rokov sa vytvorili pevné piliere, na ktorých stojí colná únia dodnes. Vývoj EHS bol monitorovaný nielen jeho členmi, ale aj štátmi, ktoré do spoločenstva nemohli alebo pre určité dôvody nechceli vstúpiť. Ekonomicky najrozvinutejšou v tejto skupine bola Veľká Británia odmietajúca akékoľvek partnerstvo s EHS. Na obrázku č.1 môžeme vidieť schému európskej integrácie k roku 1958 a orgány jednotlivých združení. Na európskej úrovni teda existovali tri združenia, spájajúce predovšetkým krajiny západnej Európy.

Obrázok č.1: Schéma európskej integrácie k roku 1958

Zdroj: vlastné spracovanie

Európske združenie voľného obchodu (EZVO)

Snahy Veľkej Británie vyvrcholili v alianciu siedmich štátov. Pri tvorbe zóny voľného obchodu sa okrem Veľkej Británie stretli aj Švédsko, Dánsko, Nórsko, Švajčiarsko, Rakúsko a Portugalsko. Geografická poloha, história štátov a skladba populácie predpokladajú značnú rôznorodosť. Združenie v tejto dobe spájalo neutrálny štát, katolícky a protestantsky založené štáty, štáty zamerané na poľnohospodárstvo, ale aj priemysel, či členské štáty iných organizácií, ako napríklad NATO. Tieto prvky naznačovali, že jediná schodná možnosť pre kooperáciu bude medzivládna spolupráca. Vyvrcholením rokovaní bolo zasadnutie 4. januára 1960 v Stockholme, kde bola podpísaná zakladajúca zmluva spoločenstva EZVO, nazývaná aj Stockholmská zmluva. Konvencia vstúpila do platnosti 3. mája 1960. Združením sa vytvorila zóna voľného obchodu pre priemyselné výrobky. Členské štáty si ponechali svoju hospodársku a exportnú politiku a zamerali sa najmä na odbúravanie ciel. Proces bol rozplánovaný na desať rokov a realizovaný v ôsmich krokoch. Ďalšími predsavzatiami boli snaha o udržiavanie stáleho ekonomického rastu, vyššej zamestnanosti a tiež podpora regiónov. Sektory poľnohospodárstva a rybolovu neboli v zóne voľného obchodu zahrnuté, pretože ich štáty považovali za strategické. Upravované boli bilaterálnymi zmluvami, ktorých hlavným cieľom bolo znižovanie ciel na produkty z týchto sektorov.

Na rozdiel od EHS ponúkalo EZVO takú možnosť spolupráce, kde štáty nemuseli prijímať často krát neakceptovateľné záväzky. Spomínané dve spoločenstvá v šesťdesiatych rokoch znamenali rozštiepenie Európy na dve časti – západoeurópsky priestor združený v EHS a štáty tvoriace okruh okolo EHS, ktoré boli združené v EZVO.

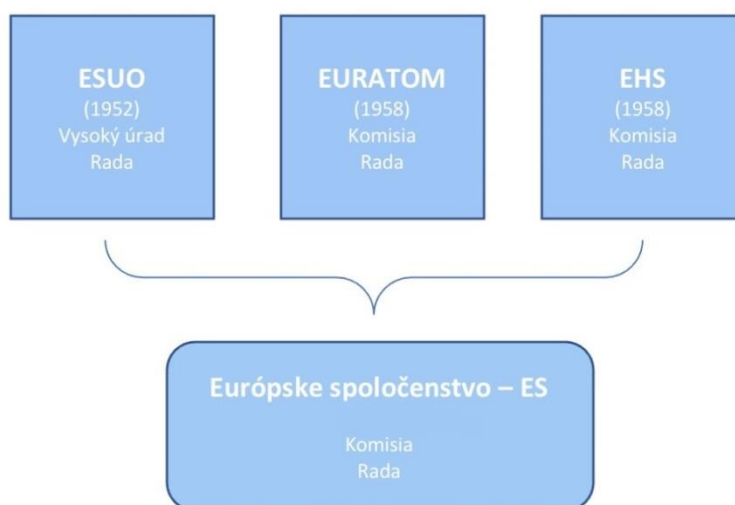
1.2.2 70.-80. roky 20.storočia

Zhruba rok po vzniku EZVO požiadali Veľká Británia, Dánsko a Írsko o členstvo v EHS. Hlavným dôvodom snáh Veľkej Británie bola dekolonizácia a tým pádom aj stále menší vplyv Commonwealthu. Napriek tomu však krajina disponovala silným a efektívnym poľnohospodárstvom, vyspelým priemyslom a veľkým jadrovým potenciálom, čím sa menšie členské štáty EHS mohli cítiť ohrozené. Toto obdobie bolo poznačené otázkou spoločnej poľnohospodárskej politiky. Veľká Británia nechcela byť jej súčasťou, čo argumentovala vysokou špecifikáciou poľnohospodárstva. To by znamenalo, že by Británia nemusela prispievať neprimerané čiastky do rozpočtu spoločenstva a zároveň by požívala výhody spoločného trhu. Svojou snahou sa snažila o získanie maximálnych možných výhod a zároveň by aspoň čiastočne otvorila dvere pre ďalších členov EZVO pre vstup do EHS. Hlavné rokovania prebiehali medzi Veľkou Britániou a Francúzskom, ktorého prezidentom bol v tomto čase Charles de Gaulle. Práve on bol významným článkom rozhodovacieho procesu a akékoľvek ďalšie rokovania o vstupe boli zamietnuté francúzskym vetom. Tento krok napomohol k zhoršeniu vzťahov vo vnútri EHS a rozhorčeniu riadiacich inštitúcií, ktoré intenzívne rokovali aj napriek tomu, že o osude rozšírenia bolo už dávno rozhodnuté. Najlogickejším riešením vtedajšej situácie bolo zamerať sa na vnútorné vzťahy a štruktúru spoločenstiev.

Európske spoločenstvo (ES)

Potreba zjednodušenia mechanizmu spoločenstiev bola neúnosná. Každé združenie malo svojich vlastných predstaviteľov a orgány, ktoré museli spolupracovať, aby neprijímali protichodné rozhodnutia a bol dosiahnutý kompromis. Riešením problému bolo spojenie troch samostatne fungujúcich spoločenstiev, teda ESUO, EURATOM a EHS, do jedného, nazývaného tiež Európske spoločenstvo (ES). 8. apríla 1965 bola v Bruseli podpísaná tzv. Zlučovacia zmluva, ktorá vstúpila do platnosti o dva roky neskôr, konkrétne 1. júla 1967. Európske spoločenstvo bolo riadené Komisiou a Radou. Zlúčením orgánov sa podarilo zjednodušiť a sprehľadniť postupy riadiacich orgánov, priniesť transparentnosť do prijímaných rozhodnutí a zefektívniť chod inštitúcie. Na obrázku č.2 môžeme vidieť aktuálnu situáciu v európskej integrácii k roku 1993.

Obrázok č.2: Schéma európskej integrácie k roku 1965

Zdroj: vlastné spracovanie

Prvé rozšírenie – Veľká Británia, Írsko, Dánsko

V decembri 1969 sa v Haagu konal summit členských štátov ES. Najvýznamnejším výstupom rokovaní bolo znovuoobnovenie prístupových rokovaní, ktoré boli pre kandidátske krajiny v minulosti zamietnuté. Za zmenou francúzskeho postoja stálo najmä zvolenie nového prezidenta. Georges Pompidou zastával názor, že v spoločenstve potrebuje silného spojenca, s ktorým by mohol kontrolovať politické snahy Nemecka orientovať sa na východ Európy a na ZSSR. Európske spoločenstvo sa po prístupových rokovaniach rozšírilo o tri štáty, konkrétne Veľkú Britániu, Írsko a Dánsko. Najväčšiu trhlínu v prístupových rokovaniach Veľkej Británie predstavovala spoločná poľnohospodárska politika. Fakt, že Británia je štátom, ktorý potravinárske produkty dováža, spôsobil obavy z výšky príspevku do spoločného rozpočtu. V danom období patrila k jedným z najväčších prispievateľov do rozpočtu aj napriek tomu, že pri porovnaní podielu hrubého domáceho produktu na jedného obyvateľa patrila k najchudobnejším. Napriek tomu, že britská vláda dosiahla pri schvaľovaní kvalifikovaných väčšinu, nebola spoločnosť s vyjednanými podmienkami členstva stotožnená. Po roku 1974 sa k moci dostala labouristická strana a opäť sa prejednávali podmienky vstupu Veľkej Británie do ES.

Tabuľka č.2: Prvé rozšírenie ES v roku 1973

Štát	Dátum podania žiadosti	Zahájenie rokovaní o vstupe	Dátum konania referenda	Výsledok referenda v % za/proti	Dátum vstupu
Veľká Británia	11.5.1967	30.6.1970	5.6.1975 ¹⁴	67,2 % za	1.1.1973
Írsko	11.5.1967	30.6.1970	10.5.1972	83,1 % za	1.1.1973
Dánsko	11.5.1967	30.6.1970	2.10.1972	63,3 % za	1.1.1973
Nórsko	24.7.1967	30.6.1970	25.9.1972	53,5 % proti	-

Zdroj: upravené podľa FIALA, P. a kol. Evropská unie. Brno: CDK, 2018. s.108. ISBN 978-80-7325-450-6

Ako môžeme vidieť v tabuľke č.1, nová britská vláda vyhlásila referendum o zotrvaní v ES, ktoré sa konalo 5.júna 1975. V referende rozhodli voliči o zotrvaní a to v pomere 67,2 % za zotrvanie a 32,8 % za vystúpenie. Napriek pozitívnemu výsledku, bola táto otázka témou rokovaní viac ako 40 rokov. Veľká Británia sa stala členom ES 1.januára 1973. Vstup Írska do ES bol podmienený vstupom Veľkej Británie. Írsko bolo závislé od obchodných vzťahov s Britániou a pri obmedzení obchodu by sa priemysel stal veľmi zraniteľným odvetvím. Tento argument veľmi zavážil pri rozhodovaní kompetentných medzi členstvom v EZVO a potenciálnym členstvom v ES. Najproblematickejšími oblasťami rokovaní boli poľnohospodárstvo a rybolov, kde Írsko vyjednávalo niekoľko výnimiek a prechodných období. V Írsku prebehlo zhruba pol roka pred vstupom do ES referendum, kde sa až 83, 1 % hlasujúcich vyjadrilo za vstup do spoločenstva a 16,9 % bolo proti vstupu. Írsko vstúpilo do ES 1.januára 1973. Protipólom spomínaných ostrovných štátov bolo Dánsko, ktoré v danom období patrilo k najväčším vývozcom poľnohospodárskych produktov a potravín všeobecne. Keďže Dánsko udržiavalo najintenzívnejšie vzťahy s Veľkou Britániou a Nemeckom, ich smerovanie bolo jednoznačné. Snaha o ekonomickú integráciu severských štátov síce nebola úspešná, ale kampaňou presvedčila verejnosť o potrebe integrácie. Dôkazom je aj referendum, konajúce sa 2.októbra 1972, ktorého sa zúčastnilo

¹⁴ 5.júna 1975 sa vo Veľkej Británii konalo referendum za zotrvanie v ES

až 90% oprávnených voličov. Za vstup do ES sa vyslovilo 63,3 % hlasujúcich a proti vstupu bolo 36,7 %. Keďže prístupové rokovania do Európskeho spoločenstva prebehli bez väčších komplikácií a referendum dopadlo pozitívne, tak rovnako ako Veľká Británia a Írsko, vstúpilo Dánsko do ES 1.januára 1973. Nórsko bolo jedinou krajinou, v ktorej bol referendom odmietnutý vstup do spoločenstva. Prístupové rokovania dopadli pre nórsku stranu síce pozitívne a podarilo sa vyjednať množstvo výnimiek, ale spoločnosť nepresvedčili. V referende, ktoré sa konalo 25.septembra 1972 občania odmietli vstup do ES, keď bolo proti vstupu 53,5 % oprávnených voličov. Proti vstupu hlasovali najmä obyvatelia severných častí Nórska, ktorí sa obávali o svoje postavenie v poľnohospodárstve a rybolove. Tento výsledok rozhodol a vzťahy medzi Nórskom a ES sa upravili dohodou o voľnom obchode, ktorá bola podpísaná 14.mája 1973.

Druhé rozšírenie - Grécko

Ďalším štátom, ktorý sa pripojil k Európskemu spoločenstvu bolo Grécko. Do roku 1974 bolo pod vojenskou diktatúrou, ktorej pád bol impulzom pre demokratické vízie. 12.júna 1975 podalo Grécko oficiálnu žiadosť o vstup do ES. Celý priebeh vstupu do spoločenstva bol poznačený rozpormi, najviac medzi Komisiou a niektorými členskými štátmi. Po podaní oficiálnej žiadosti vypracovala komisia odborný posudok v ktorom neodporúčala začatie prístupových rokovaní. Odôvodnené to bolo najmä nestabilitou politickej situácie, možnosťou zhoršenia vzťahov Grécka a Turecka a nedostatočnou ekonomickou pripravenosťou krajiny. Návrhom Komisie bolo ponechať Grécku dlhšie obdobie na reformy, kde ES poskytne finančnú pomoc. Spomínané rozpory medzi orgánmi a členskými štátmi mali za následok otvorenie prístupových rokovaní, o ktorých rozhodla Rada už rok po oficiálnej žiadosti o vstup. Grécko nemalo dostatočný priestor na prispôsobenie sa podmienkam členských štátov a predstavovalo možnosť hospodárskej a politickej krízy. ES napriek týmto hypotézam podporilo rozkvet demokracie v Grécku a vo veľmi rýchlom procese, v porovnaní s Veľkou Britániou, schválilo jeho vstup do svojich štruktúr. Zmluva o pristúpení bola podpísaná 25.mája 1979 v Aténach a po ratifikácii všetkými členskými štátmi sa Grécko stalo 1.januára 1981 súčasťou ES. Prístupový proces Grécka naštartoval južnú vetvu rozšírenia ES.

Tretie rozšírenie – Španielsko, Portugalsko

Vstup štátov z južnej vetvy bol vzájomne podmienený, no nakoniec bol realizovaný v dvoch etapách. Po snahe o samostatný vstup Grécka do ES podali žiadosť o vstup aj Španielsko a Portugalsko. Tieto štáty predložili svoje žiadosti v roku 1977. Koniec sedemdesiatych rokov a osemdesiate roky boli charakteristické prehlbovaním integrácie v ES a budovaním menovej politiky, čo malo za následok sprísnenie podmienok a posilnenie integračného procesu. Španielskou doménou bola v tomto období poľnohospodárska produkcia, ktorej potenciál ohrozoval najmä Francúzsko a Taliansko. Objem poľnohospodárskej pôdy by po vstupe Španielska do ES predstavoval takmer tretinu jej celkového objemu. To bolo signálom pre rokovania o zmenách v spoločnej poľnohospodárskej politike, prípadne v jej celkovej reštrukturalizácii. Zdlhavý proces spolu s politickou nestabilitou Španielska a záväzkom ES, že nebudú prijímať nových členov kým nevyriešia svoje interné záležitosti, znamenal, že sa Španielsko dočkalo ukončenia rokovaní až v roku 1984. Na samite vo Fontainebleau sa podarilo dospieť ku konsenzu. Prístupový proces Portugalska bol omnoho jednoduchší. Portugalsko nemalo stabilné hospodárstvo, administratívne postupy ani inštitúcie a preto dokázalo jednoduchšie prijať reštrukturalizačný plán hospodárstva. Spoločenstvo sa s Portugalskom podarilo uzavrieť dohodu omnoho skôr ako Španielsku, ale kvôli previazanosti južnej vetvy muselo čakať na komplexnú dohodu. Oba štáty, Španielsko aj Portugalsko, sa po ratifikácii zmlúv stali 1. januára 1986 členmi ES. Rozšírenie o južnú vetvu prehĺbilo vzťahy ES s krajinami Afriky a Latinskej Ameriky a prispelo k masívnemu rozvoju lodnej dopravy.

Reformy ES

V polovici osemdesiatych rokov si kompetentní začali uvedomovať oslabenú pozíciu Komisie aj spoločenstva celkovo. Od prvých okamihov vzniku spoločenstva bolo hlavným cieľom vybudovanie spoločného trhu. V dôsledku krízy štáty odmietali zodpovednosť a prestávali dodržiavať stanovené ciele a úlohy, čo predznamenovalo zavedenie rôznych netarifných opatrení na ochranu svojich ekonomík. Vtedajší predseda Komisie Jacques Delors bol orientovaný na hlbšiu integráciu a zdôrazňoval potrebu posunúť ES na vyššiu úroveň, ktorou bola hospodárska a menová únia. Prvým krokom však bolo dokončenie spoločného trhu. Komisia vypracovala Bielu knihu o vnútornom trhu, kde identifikovala takmer 300 položiek, ochranných opatrení, ktoré používali členské

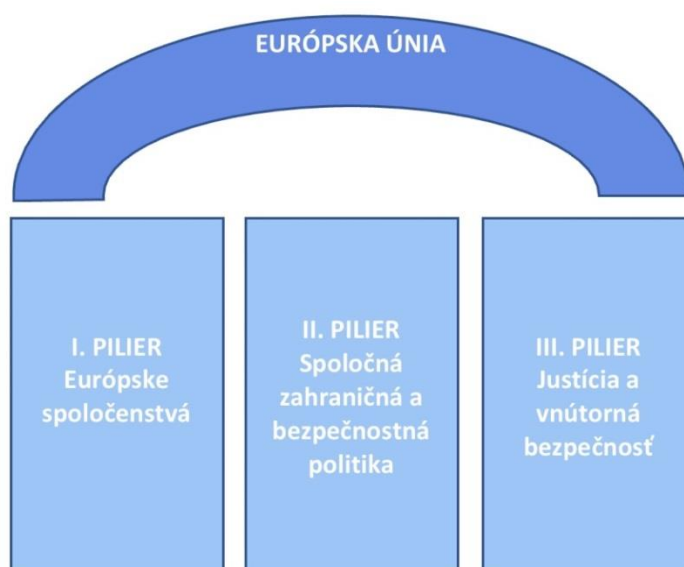
štáty. Súčasťou dokumentu bol aj návrh termínu pre definitívne dokončenie spoločného trhu, stanovený na 1. január 1993. V deň, kedy bola zverejnená Biela kniha, tzn. 14. júna 1985, bola podpísaná Schengenská dohoda. Táto medzivládna dohoda bola podpísaná Nemeckom, Francúzskom, Holandsko, Belgickom a Luxemburskom. Cieľom zmluvy bolo zjednodušenie hraničných kontrol medzi signatármi, prípadne ich zrušenie v budúcnosti. Štáty sa taktiež zaviazali ku prísnejšej kontrole vonkajších hraníc ES. Ďalším míľnikom európskej integrácie je Jednotný európsky akt (JEA), ktorý bol, môžeme povedať, prvou revíziou Rímskych zmlúv. JEA vstúpil do platnosti 1. júla 1987. Jednými z hlavných cieľov dokumentu boli posilnenie pozície parlamentu v legislatívnom procese a urýchlenie integračných procesov prostredníctvom Rady. Dokumentom sa schvaľovanie v Rade vrátilo ku kvalifikovanej väčšine. Podľa zmluvy sa malo spoločenstvo posunúť smerom ku prijatiu spoločnej meny a ku vytvoreniu podmienok pre spoločnú zahraničnú politiku. Opäť, ako potvrdenie textu Bielej knihy, bol definovaný plán pre dokončenie spoločného trhu spoločenstva. V tomto čase bol na čele Európskej komisie Jacques Delors, ktorý zotrval vo svojej funkcii desať rokov, konkrétne do roku 1995. Jeho úsilie sa zameriavalo najmä na politické zjednotenie štátov, finančnú stabilitu a celé toto obdobie bolo poznačené reformami v týchto oblastiach.

1.2.3 90.roky 20.storočia

V rokoch 1990 až 1991 sa uskutočnili medzivládne konferencie, ktoré mali pojednávať o problémoch vytvorenia menovej a politickej únie. Zásadnou otázkou konferencií bol ďalší posun zoskupenia. Jednou možnosťou bolo prehĺbovanie integrácie a posun spoločenstva na vyššiu úroveň integrácie a druhou zase proces rozširovania združenia. Dokonca, v tomto období požiadalo o členstvo až 7 štátov, nevynímajúc Rakúsko, Švédsko či Fínsko. Veľkú úlohu v rozhodovacom procese zohral J. Delors, ktorý bol toho názoru, že rozširovanie spoločenstva je potrebné realizovať spolu s procesom prehĺbovania integrácie a jeho cieľom bolo prepracovať sa od štádia spoločného trhu, cez menovú úniu až po politickú úniu. V decembri 1991 bola konferencia ukončená prijatím Zmluvy o Európskej únii, ktorá sa nazýva aj Maastrichtská zmluva. Keďže zmluva menila základy fungovania Spoločenstva, bolo potrebné, aby bola schválená všetkými dvanástimi členskými štátmi. Práve preto bol ratifikačný proces zdĺhavý a buď prechádzal referendom alebo dlhým schvaľovaním parlamentmi.

Maastrichtská zmluva nadobudla platnosť 1. novembra 1993. Tento dokument posunul spoločenstvo na vyššiu úroveň a aktivity rozdelil, ako môžeme vidieť na obrázku č.3, do troch pilierov spolupráce – Európske spoločenstvá, Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika a Justícia a vnútorná bezpečnosť. Do prvého piliera spadala agenda, ktorá bola vytvorená počas fungovania ES a podliehali mu poľnohospodárska, obchodná či sociálna politika. Medzi hlavné ciele Zmluvy o EÚ bolo posunutie na ešte vyššiu úroveň a vytvorenie hospodárskej a menovej únie a teda aj zavedenie spoločnej meny. Prvý pilier ponímal aj definovanie novej meny a napríklad občianstvo Únie. Agenda Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky zahŕňala otázky obrany, bezpečnosti, ľudských práv či medzinárodných vzťahov. Tretí pilier bol zameraný na udržiavanie bezpečnosti vo vnútri spoločenstva.

Obrázok č.3: Schéma európskej integrácie k roku 1993

Zdroj: vlastné spracovanie

Zmluva taktiež naviazala na Jednotný európsky akt a navrhla postup budovania menovej únie, ktorý sa uskutočnil v troch štádiách. Prvá etapa sa začala už v roku 1990 tzv. prípravným obdobím, ktorého hlavným cieľom bolo zrušenie obmedzení pohybu kapitálových prostriedkov. Túto fázu charakterizovala liberalizácia kapitálových obchodov

či voľným používaním Európskej menovej jednotky (ECU), ktorá bola predchodcom spoločnej meny. Pre potreby vzniku kompletnej menovej jednotky bola potrebná užšia spolupráca medzi centrálnymi bankami jednotlivých štátov. Druhá fáza sa zameriavala na inštitucionálnu štruktúru potrebnú pre zavedenie a fungovanie novej meny. Za jej hlavný cieľ sa považuje zriadenie Európskeho menového inštitútu a Európskej centrálnej banky. Poslednou, najdôležitejšou fázou bolo zavedenie spoločnej meny. V tretej etape sa pevne stanovili výmenné kurzy krajín, ktoré zavádzali novú menu. Podmienkou úplného zakončenia HMU bolo postupné nahradenie národných mien spoločnou s pevne stanoveným kurzom.

Štvrté rozšírenie – Rakúsko, Fínsko, Švédsko

Snahy o ďalšie rozšírenie spoločenstva sa začali hneď po ratifikácii Maastrichskej zmluvy, ktorá sa stala základným dokumentom Európskej únie. O vstup do spoločenstva požiadali Rakúsko, Fínsko, Švédsko a Nórsko. V Nórsku sa 28.novembra 1994 uskutočnilo referendum o vstupe a tak isto ako v prvom prípade, aj teraz skončilo negatívne, 52,2% voličov hlasovalo proti vstupu do EÚ.

Tabuľka č.3: Štvrté rozšírenie EÚ v roku 1995

Štát	Dátum podania žiadosti	Zahájenie rokovaní o vstupe	Dátum konania referenda	Výsledok referenda v % za/proti	Dátum vstupu
Rakúsko	17.7.1989	1.2.1993	12.6.1994	66,6 % za	1.1.1995
Fínsko	18.3.1992	1.2.1993	16.10.1994	56,9 % za	1.1.1995
Švédsko	1.7.1991	1.2.1993	13.11.1994	52,7% za	1.1.1995

Zdroj: upravené podľa FIALA, P. a kol. Evropská unie. Brno: CDK, 2018. s.152. ISBN 978-80-7325-450-6

Rakúsku sa ako prvému podarilo vyhlásiť referendum o vstupe, kde až 66,6% voličov hlasovalo pozitívne. Rovnako sa im ako prvému štátu podarilo ratifikovať Maastrichtskú zmluvu. Rozhodovanie bolo jednoznačné najmä vďaka faktu, že takmer dve tretiny celkového obchodu Rakúska prebiehajú s členskými štátmi EÚ. Vo Fínsku

sa konalo referendum v októbri roku 1994 a za vstup hlasovalo 56,9% oprávnených voličov. Na začiatku debát o vstupe bola verejnosť naklonená vstupu, ale s blížiacim sa referendom narastali v spoločnosti obavy najmä kvôli sektoru poľnohospodárstva a rybolovu. Podpora vstupu vzrástla až po potvrdení podmienok pre arktickú zónu so samostatným režimom pre poľnohospodárstvo. Treťou krajinou, ktorá požiadala o vstup do EÚ je Švédsko. Tak isto ako pri ostatných severských krajinách, aj pri Švédsku bolo problematickým sektorom poľnohospodárstvo, ktoré si vyžadovalo vyjednanie špeciálnych podmienok. Vo Švédsku sa referendum o vstupe konalo v novembri 1994 a za vstup hlasovalo 52,7% voličov. Po výsledkoch v referendách, po splnení podmienok pre vstup a ratifikácii Maastrichtskej zmluvy sa 1. januára 1995 k EÚ pridružili tri nové členské štáty a celkový počet vzrástol na 15 krajín.

Amsterdamská zmluva, Zmluva z Nice

Tieto zmluvy upravujú inštitucionálny rámec EÚ. Amsterdamská zmluva nadobudla účinnosť 1. mája 1999 a ponúkla reformu inštitúcií v rámci Európskej únie. Dokument upravil vzťah Maastrichtskej zmluvy a zmluvy o EHS, zabezpečil väčšiu transparentnosť pri prijímaní rozhodnutí a upravil podmienky pre pristúpenie nových členských štátov. Zmluva z Nice vstúpila do platnosti takmer o štyri roky neskôr, 1. februára 2003. Základom bola reforma inštitúcií spoločenstva pre jednoduchšie fungovanie EÚ aj po rapidnom zvýšení počtu členských štátov. Hlavnými zmenami bola modifikácia spôsobu hlasovania v Rade a zmena zloženia Komisie. Týmto dokumentom sa Európska únia pripravila na piate, východné rozšírenie.

Piate rozšírenie – Česká republika, Estónsko, Cyprus, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Poľsko, Slovensko, Slovinsko

V roku 2004 sa uskutočnilo piate, najväčšie rozšírenie Európskej únie a konkrétne o 10 štátov. Okrem spomínaných štátov sa o vstup uchádzali aj Bulharsko a Rumunsko, ktoré ale dostali prísľub neskoršieho vstupu. V tabuľke č.4 môžeme vidieť, že časové rozpätie medzi podaním žiadosti a dátumom vstupu do spoločenstva trvalo pri niektorých štátoch takmer 14 rokov.

Tabuľka č.4: Piate rozšírenie EÚ v roku 2004

Štát	Dátum podania žiadosti	Zahájenie rokovaní o vstupe	Dátum konania referenda	Výsledok referenda v % za/proti	Dátum vstupu
Česká republika	17.1.1996	31.3.1998	13.-14.6.2003	77,3 % za	1.5.2004
Estónsko	24.11.1995	31.3.1998	14.9.2003	66,8 % za	1.5.2004
Cyprus	3.7.1990	31.3.1998	-	-	1.5.2004
Litva	8.12.1995	15.2.2000	10.-11.5.2003	91 % za	1.5.2004
Lotyšsko	13.10.1995	15.2.2000	20.9.2003	67 % za	1.5.2004
Maďarsko	31.3.1994	31.3.1998	12.4.2003	83,8 % za	1.5.2004
Malta	3.7.1990	15.2.2000	8.3.2003	53,6 % za	1.5.2004
Poľsko	5.4.1994	31.3.1998	7.-8.6.2003	77,5 % za	1.5.2004
Slovensko	27.6.1995	15.2.2000	16.-17.5.2003	92,5 % za	1.5.2004
Slovinsko	10.6.1996	31.3.1998	23.3.2003	89,6 % za	1.5.2004

Zdroj: upravené podľa FIALA, P. a kol. Evropská unie. Brno: CDK, 2018. s. 190. ISBN 978-80-7325-450-6

Každý zo štátov uchádzajúcich sa o členstvo v Európskej únii podal svoju žiadosť v inom období počas šiestich rokov. Cyprus sa stal najproblematickejšou krajinou piateho rozšírenia kvôli sporom s rozdeleným ostrovom a statusu Severného Cypru. Vo všetkých štátoch okrem Cypru sa konalo referendum o vstupe, na základe ktorého bola ratifikovaná zmluva o pristúpení. Referendá sa konali v roku 2003 a najjednoduchší výsledok bol dosiahnutý na Slovensku, kde za vstup hlasovalo až 92,5% voličov. Najtesnejší výsledok bol zaznamenaný na ostrovnom štáte Malta, kde bolo za vstup 53,6% oprávnených voličov.

Šieste rozšírenie – Bulharsko, Rumunsko

O tri roky neskôr sa ukončilo východné rozšírenie pristúpením posledných dvoch krajín, Bulharska a Rumunska. Hodnotiace správy Komisie z roku 2004 konštatovali, že spomínané štáty ešte nemusia byť pripravené na vstup do spoločenstva a na pretrvávajúce problémy doposiaľ nenašli riešenia. Bulharsko malo veľké problémy s integráciou menšín, najmä rómskeho etnika, zatiaľ čo rumunskými problematickými

sferami boli justícia, vnútorná bezpečnosť alebo životné prostredie. Napriek tomu Európska rada rozhodla o podpise prístupových zmlúv v apríli 2005. Štáty boli povinné pravidelne informovať Komisiu o pokrokoch v problematických oblastiach a uplatnili si množstvo prechodných období, napríklad pre oblasť vnútorného trhu. Rumunsko a Bulharsko sa stali oficiálnymi členmi Európskej únie 1. januára 2007.

Lisabonská zmluva

Celý názov zmluvy je Lisabonská zmluva, ktorou sa mení Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva. Bola podpísaná v roku 2007 a ratifikovaná všetkými členskými štátmi 1. decembra 2009. Cieľom bolo vytvoriť dokument, na základe ktorého by EÚ dokázala reagovať jednotne na globálne problémy, stala sa demokratickejšou a zlučovala všetky tri piliere, na ktorých bola doteraz postavená. Jej súčasťou sú Zmluva o EÚ, Zmluva o ES, Zmluva o EURATOM a Charta základných práv. Do okamihu ratifikovania Lisabonskej zmluvy nemala EÚ právnu subjektivitu, no od roku 2009 vystupuje ako medzinárodnoprávny subjekt. Hlavnými zmenami bolo posilnenie postavenia Európskeho parlamentu, zmeny v hlasovaní Rady či vznik úradu vysokého predstaviteľa Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku. Lisabonská zmluva poskytuje členským štátom možnosť vystúpiť zo zoskupenia na základe článku 50 zmluvy.

Siedme rozšírenie – Chorvátsko

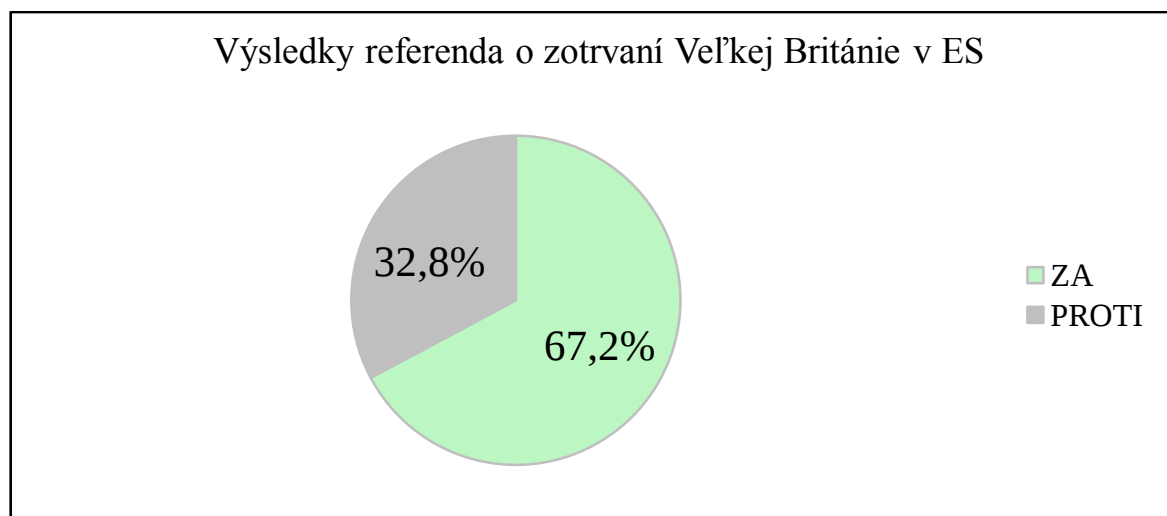
Doteraz posledným rozšírením bolo rozšírenie o Chorvátsko, ktoré o vstup požiadalo už v roku 2003. Rokovania o vstupe boli zabrzdené dvomi faktormi. Prvým bolo vyrovnanie sa s vojnovými zločinmi z rokov 1991 až 1995, ktoré boli páchané na území bývalej Juhoslávie. Európska únia požadovala úplné doriešenie vzniknutej situácie a vydanie obžalovaných Chorvátov Medzinárodnému trestnému tribunálu pre bývalú Juhosláviu. Druhým faktorom bol spor so Slovinskom, ktoré blokovalo vstup Chorvátska do Európskej únie. Rozpory sa týkali hranice medzi týmito dvomi štátmi, ktorá zaistí prístup Slovinska k medzinárodným vodám. Všetky otázky boli v roku 2011 vyriešené a v tomto roku Chorvátsko taktiež ukončilo vyjednávanie vo všetkých kapitolách. Najväčšie výzvy predstavovali oblasti ako súdnictvo, boj proti organizovanému zločinu

a korupcii, ochrana práv a slobôd menšín či migrácia a ochrana hraníc. V januári roku 2012 sa konalo referendum o prístupe, kde 66% oprávnených voličov hlasovalo za vstup do EÚ. Po úspešnom hlasovaní a podpísaní prístupovej zmluvy sa Chorvátsko stalo 1. júla 2013 členom Európskej únie.

1.3 Európska únia a Veľká Británia

Ako sme spomínali vyššie, Veľká Británia je členom Európskej únie od 1. januára 1973. Vstup do spoločenstva, ako aj celý integračný systém, bol od začiatku vnímaný skôr skepticky. Veľká Británia vstupovala do ES z pragmatických dôvodov, najmä kvôli zhoršujúcej sa ekonomickej situácii. Najzraniteľnejším sektorom bolo v tomto období poľnohospodárstvo a fakt, že Británia bola závislá od dovozu potravinových produktov. Nutnosť prijatia Spoločnej poľnohospodárskej politiky a výška príspevku do rozpočtu únie predlžovali predvstupové rokovania. Tieto boli ukončené v júli 1972, kedy subjekty prišli ku konsenzu. Vízia lepšieho postavenia vo svetovom hospodárstve bola postavená najmä na veľkom spoločnom trhu a prevyšovala negatíva dohody. Vstup krajiny do ES bol spochybňovaný rôznymi politickými stranami, hnutiami a množstvom jednotlivcov, a už o dva roky neskôr vyústil do prvého referenda o zotrvaní v ES.

Graf č. 1: Výsledok referenda o zotrvaní Veľkej Británie v ES z 5. júna 1975

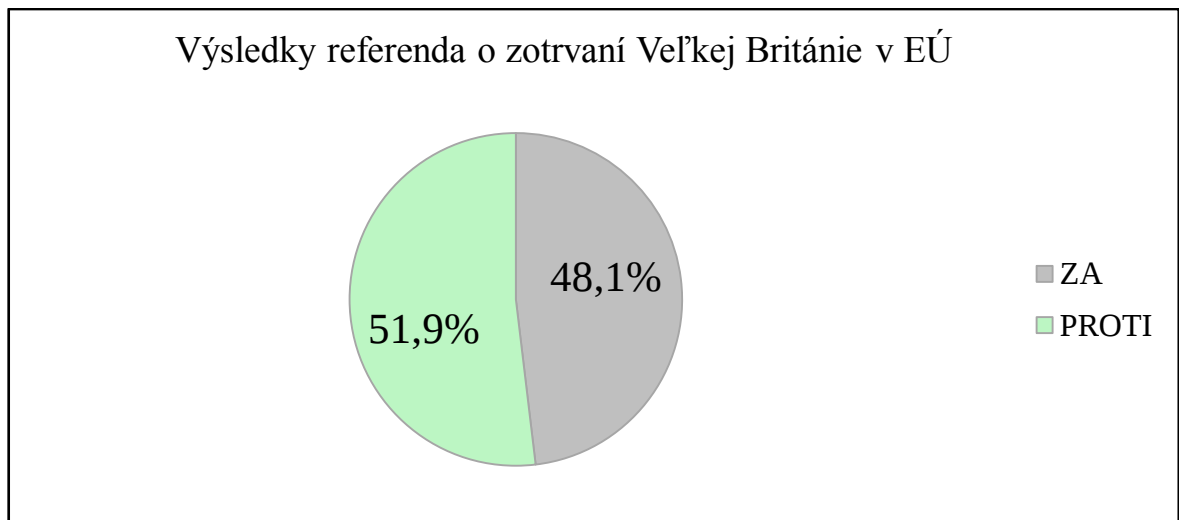

Zdroj: vlastné sprac. z FIALA, P. a kol. Evropská unie. Brno: CDK, 2018. s.108. ISBN 978-80-7325-450-6

Graf č.1 znázorňuje percentuálne výsledky referenda o zotrvaní v spoločenstve. V ňom britskí voliči väčšinou rozhodli, že Spojené kráľovstvo zostane členom ES aj napriek nevyriešeným námietkam na výšku príspevku do rozpočtu. Intenzívnejšie sa o vystúpení zo spoločenstva začalo opäť diskutovať až v roku 2013. V tomto období bol premiérom Veľkej Británie David Cameron, ktorého Konzervatívna strana sa uchádzala o priazeň voličov aj v nadchádzajúcich voľbách. 23.januára 2013 predniesol David Cameron svoj príhovor pri príležitosti 50. výročia podpisu Elyzejskej zmluvy, nazývanej tiež Zmluva o priateľstve. Vo svojej reči zdôraznil, že hlavným cieľom Európskej únie už nie je udržanie mieru, ale zabezpečenie prosperity regiónu. Pomenoval výzvy, ktorým spoločenstvo čelí a predstavil svoju víziu pre novú Európsku úniu, ktorá podľa jeho slov stojí na piatich princípoch – konkurencieschopnosti, flexibilitate, väčšej suverenite, demokratickej zodpovednosti a férovosti. Napriek tomu, že Veľká Británia sa s EÚ v mnohých otázkach nezhodovala, uznal potrebu hľadania kompromisov a užšej spolupráce so svojimi partnermi. Prisľúbil ľudu, že ak Konzervatívna strana získa dôveru aj v nasledujúcich voľbách, budú tlačiť na prehodnotenie vzťahu medzi Britániou a EÚ. Na záver zdôraznil, že Veľká Británia môže byť v 21. storočí konkurencieschopná aj bez EÚ a po vyrokovaní nových podmienok spolupráce dá občanom jednoduchú voľbu. Voľbu, ktorá môže mať dva výsledky – zostať alebo vystúpiť z EÚ, a dodal, že „je čas, aby sa Briti vyjadrili. ... Britom hovorím, že toto bude Vaše rozhodnutie. A keď táto voľba príde, budete musieť rozhodnúť o budúcnosti našej krajiny.“¹⁵ Touto rečou vtedajší premiér deklaroval, že ak jeho strana vyhrá parlamentné voľby, tak najneskôr do konca roku 2017 vyhlási referendum o zotrvaní v EÚ. O dva roky neskôr, v roku 2015, sa konali voľby, Konzervatívna strana na čele s Davidom Cameronom ostala pri moci a preto premiér vypísal referendum na 23.júna 2016. V referende hlasovalo 72% oprávnených voličov, teda viac ako 33,5 milióna občanov Veľkej Británie.

¹⁵Úrad predsedu vlády. *Prejav EÚ v Bloombergu*. [online]. 2013. [cit. 2020-13-01]. Dostupné na: <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg>

Graf č.2: Výsledok referenda o zotrvaní Veľkej Británie v EÚ z 23.júna 2016

Zdroj: vlastné sprac. z UBEROI, Elise. Analýza výsledkov referenda 2016. [online]. 2016. Dostupné na:
<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7639/>

Ako môžeme vidieť v grafe č.2, za zotrvanie v spoločenstve sa vyslovilo 48,1% a za vystúpenie 51,9% oprávnených voličov. Paradoxne, voliči v častiach geograficky bližších kontinentálnej Európe, hlasovali na odchod z únie. V oblastiach Škótska, Severného Írska, Gibraltáru a v Londýne prevyšoval názor zotrvať v EÚ. Hlavnými dôvodmi priaznivcov odchodu krajiny z EÚ bola klesajúca konkurencieschopnosť domácich podnikov, byrokracie zo strany spoločenstva, vysoké príspevky Británie do rozpočtu EÚ a negatívne dopady vysokej imigrácie. Naopak, jeho odporcovia argumentovali silným postavením spoločenstva vo svetovom hospodárstve, možným hospodárskym prepadom a pádom libry, ktorý sa potvrdil hneď po zverejnení výsledkov referenda. Po zverejnení výsledkov premiér David Cameron, ktorý bol zástancom zotrvania v EÚ, okamžite rezignoval a 13.júla 2016 nastúpila do funkcie nová premiérka, Theresa Mayová.

Článok 50 Zmluvy o Európskej únii hovorí, že „každý členský štát sa môže rozhodnúť vystúpiť z Únie v súlade so svojimi ústavnými požiadavkami. Členský štát, ktorý sa rozhodne vystúpiť, oznámi svoj úmysel Európskej rade.“¹⁶ Spojené kráľovstvo 29.marca 2017 formálne aktivovalo článok 50, kedy oficiálne oznámilo Európskej rade svoj úmysel vystúpiť zo spoločenstva. Týmto aktom sa oficiálne začal proces odchodu Veľkej Británie z EÚ, tzv. Brexit, ktorý mal byť ukončený 29.marca 2019. Po nástupe Theresy Mayovej na post premiérky chcela vedúca strana potvrdiť svoju pozíciu a vyhlásila predčasné voľby. V parlamentných voľbách v Spojenom kráľovstve Konzervatívna strana opäť zvíťazila, avšak prišla o absolútnu väčšinu v parlamente. Dôsledkom tohto kroku bola nejednotnosť parlamentu a absencia potrebnej väčšiny u priaznivcom aj u odporcov Brexitu. Ak napriek snahám oboch strán sa do pôvodného termínu odchodu Veľkej Británie z EÚ nepodarilo uzatvoriť dohodu a únia jeho termín musela predĺžiť. Odklad bol stanovený najskôr na 30. júna 2019 a neskôr bol predĺžený až na 31.októbra 2019. Britský parlament v tomto období niekoľkokrát odmietol návrhy dohody s Európskou komisiou o vystúpení z EÚ a Theresa Mayová pod tlakom verejnosti rezignovala na svoj post. Konzervatívna strana si za lídra zvolila Borisa Johnsona, ktorý sa 24.júla 2019 stal novým premiérom. Boris Johnson pokračoval vo vyjednávaní podmienok s EÚ, avšak ani dátum 31.október nebol pre dohodu reálnym. Po dlhých rokovaníach Veľká Británia odovzdala Európskej komisii písomný návrh zmien v dohode o Brexite. O dva týždne neskôr, 17. októbra 2019, oznámili predseda Európskej komisie Jean-Claude Juncker spolu s Borisom Johnsonom, že boli dohodnuté podmienky odchodu Veľkej Británie z EÚ. V pondelok 28.októbra bol Brexit poslednýkrát odložený, konkrétne na 31.januára 2020. Dohodu o Brexite Británia ratifikovala 29. januára a EÚ o deň neskôr. Spojené kráľovstvo po 47 rokoch členstva opustilo EÚ 31. januára 2020 o 23:00 londýnskeho času. 1. februára začalo plynúť jedenásť mesiacov tzv. prechodného obdobia, počas ktorého budú pre Britániu platiť pravidlá EÚ pre colnú úniu a voľný pohyb osôb, kapitálu, tovarov a služieb. Počas prechodného obdobia bude musieť prispievať do rozpočtu EÚ, s výnimkou príspevkov pre Spoločnú poľnohospodársku politiku. Spojené kráľovstvo sa po vystúpení z únie stalo tzv. treťou krajinou. Vyjednávač Európskej komisie Michel Barnier bude počas prechodného obdobia rokovať so Spojeným kráľovstvom o asociačnej dohode, ktorá bude upravovať vzájomné vzťahy.

¹⁶Úradný vestník Európskej únie. *Zmluva o Európskej únii (konsolidované znenie)*. [online]. 2012. s.31, článok 50. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0011.02/DOC_1&format=PDF

2 Ciel' a metodika práce

2.1 Ciel' práce

Hlavným cieľom diplomovej práce je analýza možných scenárov európskej integrácie po odchode Veľkej Británie z Európskej únie. V práci sme sa venovali analýze predpokladov popredných ekonómov a politikov na danú tematiku.

Diplomová práca má dve časti – teoretickú a praktickú časť. V teoretickej časti sme si stanovili tri parciálne ciele. Ako prvé sme definovali pojmy globalizácia a integrácia vo svetovom hospodárstve. V druhej podkapitole sme sa venovali histórii európskej integrácie, kde sme sa zamerali najmä na vývojové stupne integrácie a rozširovanie európskych spoločenstiev. Tretia podkapitola je zameraná na vzťah EÚ a Veľkej Británie, a priebeh Brexitu od referenda v roku 2016 až po oficiálne vystúpenie Británie zo spoločenstva. Praktická časť pozostáva z troch podkapitol. V nich sa zaoberáme dopadmi Brexitu na zúčastnené strany, predstavíme si možnosti modelového usporiadania vzťahov medzi EÚ a Spojeným kráľovstvom. Tretia podkapitola je venovaná európskej integrácii - Bielej knihe o budúcnosti Európy, v ktorej demonštrujeme päť možných scenárov budúceho fungovania Európskej únie a rozširovaníu EÚ o nové štáty.

2.2 Pracovné postupy

Pri spracovaní teoretickej časti práce sme pracovali so sekundárnymi zdrojmi, kde boli použité najmä knižné publikácie, zmluvy, internetové stránky a články, ktoré sa zaoberajú danou problematikou. Informácie zo zdrojov sme si podrobne naštudovali a rozdelili ich podľa relevantnosti. Na základe týchto informácií sme spracovali teoretickú časť záverečnej práce. Teoretická časť nám vytvorila základ pre spracovanie praktickej časti. V nej sme analyzovali ekonomické a politické dôsledky, ktoré bude mať Brexit na EÚ aj na Veľkú Britániu a popísali sme možnosti ďalšej európskej integrácie. Na integráciu sa pozrieme z dvoch pohľadov a popíšeme si alternatívy integrácie do hĺbky a do šírky.

2.3 Použité metódy vyhodnotenia a interpretácie výsledkov

Na základe vedomostí získaných v teoretickej časti a primárnych zdrojov použitých ako jadro praktickej časti sme po sekundárnej analýze objektívne zhodnotili ich relevantnosť pre cieľ našej práce. Pomocou komparácie viacerých analýz sme vybrali informácie, ktoré mali najvyššiu relevantnosť a boli potvrdené viac ako jednou analýzou, resp. hypotézou. V závere práce je použitá metóda syntézy, kde z našich zistení vytvoríme celkový výstup záverečnej práce.

3 Európa po Brexite

Brexit, proces odchodu Spojeného kráľovstva z EÚ, vplýva na obe zúčastnené strany. Rokovania, ktoré predchádzajú uzatvoreniu dohody o budúcej spolupráci týchto subjektov sú veľmi zdĺhavé a náročné. Obe strany zvažujú dopady jednotlivých krokov na ekonomickú a politickú situáciu. V prípade EÚ sú tieto procesy zložitejšie a musia byť veľmi komplexné, pretože spoločenstvo musí niesť zodpovednosť za členské štáty a musí ich chrániť. V tejto kapitole sa budeme venovať najmä vplyvu Brexitu na EÚ a Spojené kráľovstvo, zanalyzujeme jeho dopady na niektoré makroekonomické ukazovatele, na rozpočet EÚ, ale aj na inštitúcie organizácie. Taktiež si priblížime možné scenáre usporiadania vzťahov týchto dvoch subjektov.

3.1 Dopady Brexitu

Brexit ako taký najviac ovplyvní rozpočet EÚ. Ako sme už spomínali, jedným z hlavných argumentov pre odchod zo spoločenstva bola výška príspevku do rozpočtu. Spojené kráľovstvo malo jeden z najväčších príspevkov a spoločný rozpočet jeho odchodom veľmi utrpí. „Po Brexite sa predpokladá rozpočtový schodok vo výške okolo desať miliárd eur ročne.“¹⁷ Európska komisia predstavila v máji 2019 návrh sedemročného rozpočtu. Komisia navrhuje zvýšiť objem príspevkov na 1,11% hrubého národného produktu. Podľa TASR, sa teda odhaduje, že príspevok Nemecka, ako jedného z čistých prispievateľov, do rozpočtu EÚ zvýši z 15 miliárd eur v roku 2020 až na 33 miliárd eur v roku 2027.¹⁸ Holandsku by sa za daných podmienok mohol ročný príspevok navýšiť zhruba o 50%. Toto navýšenie by nahradilo stratu za príspevok Spojeného kráľovstva a prinieslo finančnú stabilitu do boja proti klimatickým zmenám a na ochranu hraníc. Na druhú stranu, päť čistých prispievateľov, Holandsko, Rakúsko,

¹⁷ TASR. *Brexit pocítia aj štáty únie. Budú musieť viac prispievať do spoločného rozpočtu.* [online]. 28.02.2017. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: <https://finweb.hnonline.sk/ekonomika/918929-brexit-pocitia-aj-staty-unie-budu-musiet-viac-prispievat-do-spolocneho-rozpoctu>

¹⁸ TASR, EURACTIV.sk. *Príspevok Nemecka do rozpočtu EÚ sa po Brexite viac ako zdvojnásobi.* [online]. 29.10.2019. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/prispevok-nemecka-do-rozpoctu-eu-sa-po-brexite-viac-ako-zdvojnaso-bi/>

Dánsko, Švédsko spolu s Nemeckom, odmieta akúkoľvek dohodu, ktorá nebude obsahovať rabat. Európsky parlament navrhuje príspevok vo výške 1,3% HND, zatiaľ čo napríklad Španielsko a Portugalsko navrhujú aby sa vyšplhal na úroveň 1,14% až 1,16% HND. Podľa inštitútu Jacquesa Delorsa bude potrebná kooperácia zvyšných členských štátov EÚ – zvýšenie národných príspevkov, zníženie výdavkov alebo ich kombinácia.¹⁹ Rokovania o finančnom rámci na roky 2021 až 2027 ponúkajú príležitosť na zefektívnenie rozpočtu. Tento bol dlhodobo kritizovaný zo strany čistých prispievateľov, najmä kvôli nedostatočnej flexibilitě a agilite. Keďže sa rozdiely v názoroch stále viac prehľbujú, budú rokovania o rozpočte veľmi komplikované. Tak či onak, chýbajúci príspevok Spojeného kráľovstva bude úniu veľmi citeľnou stratou. Ak sa ale Spojené kráľovstvo bude chcieť zúčastniť programov EÚ, bude v rámci nich musieť prispievať. Dobrým príkladom sú Nórsko alebo Turecko, ktoré sú členmi mnohých európskych programov, ako napríklad Erasmus+ či Horizont 2020, a podieľajú sa na ich financovaní. Spojené kráľovstvo bolo tretím najľudnatejším členským štátom EÚ, čo mu prisudzovalo značnú silu v Európskom parlamente a v Rade Európskej únie. Absencia jeho členstva môže ovplyvniť ideologickú rovnováhu v týchto inštitúciách. Väčšina britských členov Parlamentu sa hlásila ku pravicovým konzervatívnym stranám, čo po ich odchode predpokladá väčšiu silu ľavice. Táto skutočnosť môže viesť k väčšej podpore využívania obnoviteľných zdrojov energie, podpore harmonizácii daní s tretími krajinami, či schváleniu nižšieho rozpočtu so zvýšenými príspevkami členských štátov. Ďalšou nemenej dôležitou otázkou je otázka obrany. Spojené kráľovstvo bolo spolu s Francúzskom jednou z dvoch najväčších vojenských mocností medzi členskými štátmi EÚ. Jeho odchod zo spoločenstva môže v určitých otázkach ovplyvniť zahraničnú politiku a postavenie únie v NATO.

Brexit má neodmysliteľne vplyv aj na samotné Spojené kráľovstvo. Prvé dôsledky mali podobu ekonomickej neistoty, ktorá značne ovplyvňuje kurz britskej libry. Okamžite po výsledku referenda o Brexite v júni 2016, poklesla libra na najnižšiu úroveň za posledných 30 rokov.²⁰ Na grafe č.3 môžeme vidieť vývoj kurzu britskej libry voči euru

¹⁹TASR. *Brexit pocítia aj štáty únie. Budú musieť viac prispievať do spoločného rozpočtu.* [online]. 28.02.2017. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: <https://finweb.hnonline.sk/ekonomika/918929-brexit-pocitia-aj-staty-unie-budu-musiet-viac-prispievat-do-spolocneho-rozpoctu>

²⁰APA FINANCE. *Hroziaci tvrdý Brexit tlačí libru nadol.* [online]. 07.08.2019. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: <https://www.erste-am.sk/sk/amslsp/centrum-informacii/blog/2019/8/7/hroziaci-tvrdy-brexit-tlaci-libru-nadol>

počas rokov 2012 až 2020. Ako posledný sme zaznamenali kurz ku 13. aprílu 2020 na úrovni 0,8692 GBP za 1 EUR.

Graf č.3: Vývoj kurzu GBP-EUR v rokoch 2014-2020

Zdroj: POUNDSTERLINGLive. Historický graf britskej libry k euru

V dôsledku znehodnotenia libry začali stúpať spotrebiteľské ceny. Tie rástli rýchlejšie ako nominálne mzdy, čo malo za následok pokles kúpnej sily domácností. Spomalenie spotrebiteľských výdavkov a nárast cien spôsobili pokles ekonomiky. Na druhej strane, pokles britskej libry posilnil export Spojeného kráľovstva a tým aj nárast HDP v roku 2017 takmer o 2%. Negatívny dopad na ekonomiku môže mať neistota v oblasti investícií. Niektoré medzinárodné spoločnosti pôsobiace vo Veľkej Británii pozastavili svoje investičné plány a oddŕajú ich až na obdobie, kedy budú jasne definované vzťahy medzi EÚ a Britániou. Podľa TASR sa kvôli Brexitu presťahovalo do Holandska takmer 100 spoločností a ďalších viac ako 300 sa informovalo o možnostiach presunu.²¹ Do kontinentálnej Európy sa presťahovali sídla napríklad japonskej investičnej banky Norinchukin, mediálnej spoločnosti TVT Media, či námornej poisťovacej spoločnosti UK P&I a ďalších. Brexit môže mať významný vplyv aj na cestovanie britských občanov do EÚ a opačne. Ak sa obe strany v rokovaní nezhodnú na ponechaní voľného pohybu osôb, bude pri cestovaní potrebné preukázať sa platnými cestovnými dokladmi.

²¹TASR. *Do Holandska sa kvôli Brexitu presťahovalo už 98 spoločností.* [online]. 26.08.2019. [cit. 2020-26-03] <https://finweb.hnonline.sk/zahranicna-ekonomika/1995696-do-holandska-sa-kvoli-brexitu-prestahovalo-uz-98-spolocnosti>

Problémom pre Veľkú Britániu môže byť poškodenie obchodných vzťahov nad rámec členstva vo WTO. Vystúpením z EÚ sa na Britániu prestávajú vzťahovať preferenčné dohody spoločenstva s tretími krajinami a za určitých okolností môže byť proces nadobudnutia bilaterálnych zmlúv veľmi zložitý a zdĺhavý. Počas prechodného obdobia môže Veľká Británia stále využívať výhody jednotného trhu, avšak nemôže vstupovať do jeho kreovania. 1.januára 2021 prestanú Británii plynúť tieto výhody a vzťahy budú upravené na základe vyrokovaných podmienok. V prípade zavedenia tarifných resp. netarifných prekážok obchodu by narástli obchodné náklady exportu aj importu medzi Spojeným kráľovstvom a EÚ. Britské spoločnosti nakupujú zhruba polovicu medziproduktov na trhoch EÚ. Zavedenie bariér obchodu by spôsobilo nárast cien konečných produktov, čo by v konečnom dôsledku negatívne ovplyvnilo konkurencieschopnosť výrobných spoločností. Najviac by sa takéto opatrenia dotkli automobilového priemyslu, ktorý je jedným z hlavných sektorov ekonomiky.

V záujme oboch subjektov je počas prechodného obdobia vyjednať čo najlepšie podmienky tak pre Spojené kráľovstvo, ako pre EÚ s cieľom minimalizovať dopady na ekonomiku oboch strán, politickú situáciu či slobody obyvateľov. Jednoznačne môžeme tvrdiť, že Brexit bude mať väčší, hlavne negatívny vplyv na Spojené kráľovstvo a to bez ohľadu na dohody, ktoré s EÚ vyjedná. Jediným rozdielom bude rozsah dôsledkov, ktoré tento proces spôsobí.

3.2 Možné scenáre usporiadania vzťahov EÚ a Veľkej Británie

Ako sme spomínali vyššie, vzájomné vzťahy medzi Veľkou Britániou a EÚ bude potrebné vyjednať v prechodnom období, ktoré potrvá do 31.decembra 2020. Predpokladať konkrétny scenár je nereálne, avšak poznáme niekoľko vzťahových modelov, ktoré EÚ udržiava s nečlenskými štátmi. Vyjednávacia oboch strán sa môžu pri rokovaniach oprieť o päť hlavných modelov spolupráce – nórsky model, švajčiarsky model, turecký model, kanadský model a model WTO.

Nórsky model

Nórske kráľovstvo nie je členským štátom EÚ, no napriek tomu je s ňou, najmä z ekonomického hľadiska, úzko prepojené. Nórsko je vďaka svojej polohe a ekonomickej stabilite členským štátom EZVO a taktiež členom EHP. Spoločný hospodársky priestor je charakteristický jednotným trhom, ktorý reprezentujú voľný pohyb tovarov, služieb, pracovných síl a kapitálu. Okrem týchto výsad sú členské štáty EZVO tiež súčasťou Schengenského priestoru. Základ vzťahov medzi členskými štátmi EHP je zakotvený v Dohode o Európskom hospodárskom priestore. Dohoda reflektuje a implementuje zmeny, ktoré sú výsledkom legislatívneho procesu EÚ. Ak by sa vzťah Veľkej Británie a EÚ opieral o tento model, musela by Británia akceptovať veľkú časť európskej legislatívy týkajúcej sa spoločného trhu aj napriek tomu, že by sa už nezúčastňovala na jej tvorbe.

Švajčiarsky model

Švajčiarsko je rovnako ako Nórsko členom združenia EZVO, avšak nie je členom EHP. V roku 1992 sa konalo referendum, v ktorom voliči toto členstvo odmietli. Na základe danej skutočnosti sa Švajčiarska vláda zamerala na rozvoj vzťahov prostredníctvom bilaterálnych zmlúv. Formovanie spolupráce sa začalo v roku 1999 a dnes sú vzťahy medzi EÚ a Švajčiarskom založené na viac ako stovke bilaterálnych zmlúv. Za jadro spolupráce sa považujú dve série zmlúv nazývané aj Bilateral I a Bilateral II. Bilateral I tvorí niekoľko dohôd spojených s prístupom na trh. Zmluvy upravujú voľný pohyb osôb, technické prekážky obchodu, trhy verejného obstarávania, poľnohospodárstvo, pozemnú dopravu, civilné letectvo a výskum.²² Súbor Bilateral II rozšíril spoluprácu o Schengenský priestor, Dublinský dohovor, ďalej upravuje výmenu informácií, boj proti podvodom, poľnohospodárske výrobky, životné prostredie, štatistické zisťovanie, program MEDIA, dôchodky a vzdelávanie.²³ Tieto zmluvy zaväzujú Švajčiarsko prijať tú časť európskej legislatívy, ktorá je relevantná pre dané oblasti. Švajčiarska vláda sa pokúšala presadiť členstvo v EÚ, avšak toto bolo v roku 2001

²² Riaditeľstvo pre európske záležitosti. *Bilateral I*. [online]. 06.02.2020. [cit. 2020-15-02]. Dostupné na: <https://www.eda.admin.ch/dea/en/home/europapolitik/ueberblick/bilaterale-1.html>

²³ Riaditeľstvo pre európske záležitosti. *Bilateral II*. [online]. 06.02.2020. [cit. 2020-15-02]. Dostupné na: <https://www.eda.admin.ch/dea/en/home/europapolitik/ueberblick/bilaterale-2.html>

odmietnuté v referende. Referenda sa zúčastnilo 55% oprávnených voličov, z ktorých sa až 76,8% vyslovilo za to, že by sa Švajčiarsko nemalo stať súčasťou EÚ.²⁴ Švajčiarska konfederácia je známa častým usporadúvaním referend a ekonomické a politické dianie v krajine je teda extrémne ovplyvnené verejnou mienkou. Aj na základe voľby ľudí stiahlo Švajčiarsko svoju žiadosť o členstvo v EÚ a vyslovilo záujem naďalej spolupracovať na bilaterálnej báze. Pozícia Veľká Británia je porovnateľná s tou švajčiarskou a je možné, že Británia bude mať záujem o podobný charakter úpravy vzťahov. Je potrebné dodať, že EÚ ako aj jej členské štáty nebudú súhlasiť s prístupom Británie na jednotný európsky trh bez dohody o voľnom pohybe osôb. Preto by rokovania o budúcich vzťahoch s EÚ by mohli naraziť na nesúhlas jednotlivých členských štátov s podmienkami Spojeného kráľovstva.

Turecký model

Turecko má s EÚ upravené vzťahy prostredníctvom asociačnej dohody, tzv. Ankarská dohoda, ktorá bola podpísaná v roku 1963. Kandidátskou krajinou sa Turecko stalo v roku 1999, avšak prístupové rokovania započali až v roku 2005. Prístupové rokovania sa skladajú z 35 kapitol, no plnenie podmienok zo strany Tureckej republiky je veľmi pomalé. Jednou z hlavných požiadaviek zo strany únie je zrušenie trestu smrti, ktorý významne narušuje dodržiavanie ľudských práv. Nezгоды v rokovaniach tvoria aj rozdelenie Cypru z roku 1960, či Arménska genocída, ktorú Turecko od roku 1915 odmieta. Rozporuplné je taktiež postavenie Kurdov v tureckej spoločnosti, postavenie žien a v neposlednom rade ekonomicko-sociálne prekážky ako lacná pracovná sila či chudoba. Ekonomický vzťah medzi EÚ a Tureckom je nateraz upravený dohodou o colnej únii z roku 1995. Turecko prijatím dohody prijalo aj určitú časť európskej legislatívy relevantnej pre danú problematiku. Colnou úniou sú odstránené všetky kvantitatívne obmedzenia a clá pre priemyselné produkty a spracované poľnohospodárske produkty. Služby, poľnohospodárska produkcia a verejné obstarávanie sú ošetrené bilaterálnymi zmluvami a teda nie sú zahrnuté v colnej únii. Turecko má s EÚ zavedenú spoločnú colnú politiku a spoločný colný sadzobník vo vzťahu k tretím krajinám. Taktiež, ako je stanovené v článku 56, „ak únia prijme právne predpisy v oblasti,

²⁴DEROUEN, Jr., Karl. *Defence and security- a compendium of national armed forces and security policies*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2005. s. 769. ISBN 978-18-5109-781-4

ktorá má priamy význam pre fungovanie colnej únie ... , o tom bezodkladne informuje Turecko prostredníctvom Spoločného výboru pre colnú úniu“²⁵. Tento model nepredstavuje pre Spojené kráľovstvo dostatočnú úroveň vzťahov, najmä kvôli nedostatočnému pokrytiu jednotlivých sektorov a taktiež kvôli vzťahu k tretím krajinám.

Kanadský model

Spolupráca medzi EÚ a Kanadou bola v minulosti postavená najmä na spoločnom členstve v medzinárodných organizáciách. Z členstva vo WTO vyplývajú zásady Všeobecnej dohody o clách a obchode, podpísanej v roku 1947. Potreba prehĺbenia vzťahov v ekonomickom sektore nastala v 80. rokoch, kedy bola v roku 1976 podpísaná Rámcová dohoda o obchodnej a hospodárskej spolupráci medzi Európskymi spoločenstvami a Kanadou. Dnes sú vzťahy upravené najmä Komplexnou hospodárskou a obchodnou dohodou CETA, ktorá predbežne nadobudla platnosť 21.septembra 2017²⁶. Definitívnu platnosť dohoda dosiahne až po ratifikácii všetkými členskými štátmi EÚ. Vďaka dohode sa ruší až 98% ciel a kvantitatívnych opatrení, čím sa stáva doposiaľ najkomplexnejšou vzťahovou úpravou medzi EÚ a treťou krajinou. Dohodou sa zjednoduší prístup na vzájomné trhy, prístup k investíciám, zabezpečí sa uznávanie certifikátov výrobkov. Štáty si budú navzájom uznávať aj certifikáty o vzdelaní a významne je upravená aj oblasť duševného vlastníctva. Obdobný model by mohol fungovať aj vo vzťahu EÚ a Veľkej Británie, avšak musíme podotknúť, že rokovania o CETA začali už v roku 2009 a proces ešte stále nie je ukončený. V záujme Spojeného kráľovstva je síce vyjednanie čo najlepších podmienok, ale časový rámec pre podobnú dohodu je v ich prípade omnoho kratší.

²⁵THE EC-TURKEY ASSOCIATION COUNCIL. *Decision No 1/95(96/142/EC)*. [online]. 2013. s.22. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: <https://trade.gov.tr/data/5b8fcea713b8761f041fee19/d29432896e94a4c08148d9039d406d4c.pdf>

²⁶ EUR-LEX. *Obchodná dohoda medzi EÚ a Kanadou (CETA)*. [online]. 2019. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/content/news/eu_canada_trade_agreement-ceta.html?locale=sk

Model WTO

Veľká Británia je jedným z členov Svetovej obchodnej organizácie, tak ako aj všetky členské štáty EÚ. Neočakáva sa, že by vzájomné vzťahy zotrvali iba na úrovni všeobecných dohôd WTO, avšak je to tiež jednou z možností. Dohody v rámci WTO poskytujú iba základnú úpravu obchodných a colných vzťahov na základe Všeobecnej dohody o clách a obchode a množstve ďalších dohôd upravujúcich rôzne oblasti a odvetvia. Ak by vzťahy Spojeného kráľovstva a EÚ zostali na tejto úrovni, najdôležitejšiu úlohu by zohrávala doložka najvyšších výhod. Táto by Veľkej Británii umožnila získať najvyššie výhody, ktoré EÚ poskytuje iným krajinám. Model WTO však nepredstavuje víťazstvo ani pre jednu zúčastnenú stranu.

3.3 Budúcnosť európskej integrácie

Ako sme už uviedli, Spojené kráľovstvo oficiálne vystúpilo z EÚ 31. januára 2020 a od tohto dňa začalo plynúť prechodné obdobie. Brexit ako taký predstavuje bezprecedentnú situáciu. Jednotlivé členské štáty ako aj celé spoločenstvo stoja pred najdôležitejším rozhodnutím – o budúcnosti spoločenstva. Integračné procesy môžeme vnímať v dvoch rovinách – smerom dovnútra a smerom von. Pod integráciou smerom dovnútra rozumieme spoločné smerovanie 27-mich členských štátov únie, ich spôsob kooperácie a súčinnosť pri riešení aktuálnych problémov. Integrácia smerom von predstavuje možnosti rozšírenia spoločenstva o ďalšie štáty. V nasledujúcej časti sa budeme bližšie venovať alternatívam spolupráce.

3.3.1 Integrácia smerom dovnútra

Motto, ktoré EÚ zaviedla v roku 2000, znie „Zjednotení v rozmanitosti“²⁷. Dnes má toto heslo väčší význam ako kedykoľvek v minulosti. Bezpochyby najväčšie rozpory medzi jednotlivými členskými štátmi vznikajú v téme rozsahu kompetencií

²⁷ EURÓPSKA ÚNIA. *Motto EÚ*. [online]. 2018. Dostupné na: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/motto_sk

európskych inštitúcií, či už to hospodárskych, sociálnych, politických alebo finančných. Európska Komisia vypracovala dokument - Bielu knihu, ktorá stanovuje hlavné výzvy a príležitosti pre Európsku úniu v nadchádzajúcom období.²⁸ Biela kniha o budúcnosti Európy bola vydaná 1.marca 2017. Tento dokument definuje štyri hlavné okruhy tém, ktoré ovplyvnia smerovanie únie.

Meniace sa miesto v meniacom sa svete

Európa je jednou z najväčších obchodných mocností a predstavuje najväčší jednotný trh, ktorý používa druhú najrozšírenejšiu menu. Jej postavenie sa však za posledných sto rokov výrazne menilo. Ako sa uvádza v Bielej knihe, v roku 1900 predstavovali obyvatelia Európy približne 25% svetovej populácie. Do roku 2060 to bude menej ako 5%.²⁹ Taktiež sa očakáva, že v prospech rozvojových krajín klesne aj hospodárska sila Európy z dnešnej štvrtiny svetového HDP na úroveň zhruba 22%. Ďalším faktorom ovplyvňujúcim chod európskeho hospodárstva je bezpečnostná situácia. Globálne napätie narastá zvýšenou koncentráciou vojenských jednotiek pri východných hraniciach EÚ, vojnami či teroristickými útokmi najmä v oblasti Blízkeho východu a v Afrike. Jednou z najzložitejších otázok je reakcie na takéto hrozby. EÚ musí byť pripravená na možnosť tradičných, ale aj netradičných foriem agresie a musí tiež zabezpečiť vojenskú bezpečnosť v Európe. Vplyvom globalizácie je svet viac a viac prepájaný a prosperita EÚ závisí najmä na budovaní silných vzťahov s partnermi a na jej otvorenosti. Rýchlosť zmien vo svetovom hospodárstve núti úniu k rýchlym a razantným krokom, ktoré sú potrebné pre udržanie stability a prosperity spoločenstva.

Výrazná transformácia hospodárstva a spoločnosti

V poslednom období sa EÚ musela vyrovnávať s dôsledkami globálnej hospodárskej krízy, ktorá otriasla celým svetovým hospodárstvom. Vďaka rýchlym

²⁸ EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti Európy*. [online]. 2017. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/biela_kniha_o_buducnosti_europy_sk.pdf

²⁹ EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti Európy*. [online]. 2017. s.3. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/biela_kniha_o_buducnosti_europy_sk.pdf

a rôznym zásahom sa európske hospodárstvo podarilo stabilizovať a ustáliť. Hospodárska obnova však nie je vo všetkých regiónoch toto n  a niektor  oblasti stále zápasia s dlhodobou nezamestnanosťou či štátnym zadl zen m. Tieto nerovnosti majú za následok obavy o stabilitu soci lného hospodárstva, konkurencieschopnosť a odolnosť voči zmenám vo svetovom hospodárstve. Ako je uveden  v Bielej knihe, „po prvýkrát od druhej svetovej vojny existuje re ln  riziko, že sa generácia dnešných mladých ľuďi bude mať napokon menej dobre ako ich rodičia“³⁰. D l  mi otázkami sú vekov  štruktúra obyvateľstva a rodov  rovnosť. Európska populácia starne vysokým tempom a preto je potrebn  mobilizovať potenciál talentu produktívneho obyvateľstva. Toto je d le it  najmä v kontexte digitalizácie spoločnosti, ktor  ponúka nov  možnosti, no vyťahuje vysok  investície. Mnoh  z dnešných pracovných pozícií pred desiatimi rokmi neexistovali a d l  ie nov  vzniknú v budúcnosti. Vzniká potreba transformácie vzdelávacích systémov a podpora celozivotn ho vzdelávania, ktor  pomôžu rýchlejšie začleniť nov  technológie do všetkých odvetví a stanú sa súčasťou rýchlo sa meniaceho pracovného sveta. S transformáciou spoločnosti sa tiež spájajú ambiciózne plány dekarbonizácie hospodárstva a znižovania škodlivých emisií. Eú je lídrom v efektívnom vyu ivan  obnoviteľných zdrojov a v boji proti klimatickým zmenám, preto bude jednou z najväčších v yziev presadenie nových inovačných rie en  doma aj v zahrani i.

Zv    n  hrozba a obavy o bezpečnosť a ochranu hraníc

V období, kedy je cestovanie najjednoduchším a najbezpečnejším v dejinách, sa paradoxne vedú diskusie o opätovnom zaveden  hraničných kontrol a bezpečnosti. Členské  t ty Eú patria k najbezpečnejším na svete, avšak posledn  desaťročie ukázalo, že teroristick  útoky sa nevy  baj  ani týmto regiónom. Hrozby atakuj ce osobn  bezpečnosť obyvateľov  nie narastajú tiež pod tlakom migrácie. Migranti prúdia na územie  nie z různých oblastí, najmä kvôli účinkom rastu obyvateľstva, politickému napätiu a zmenám klímy. Posledn  ute eneck  kríza m  v novodobej Európe bezprecedentn  rozsah. Aktuálnou témou sa stávajú d  sledky aktov členských štátov vyvolan  obavam z ochorenia COVID-19. Členské  t ty Eú v roku 2020 uzatvorili svoje hranice a izolovali

³⁰ EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti Európy*. [online]. 2017. s.4. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/biela_kniha_o_buducnosti_europy_sk.pdf

sa od iných členských štátov, čím porušili výsady voľného pohybu osôb, tovarov a služieb v rámci jednotného trhu.

Spochybňovanie dôvery a legitímnosti

„Viac ako dve tretiny Európanov vnímajú EÚ ako miesto stability v nepokojnom svete. Viac ako 80% z nich podporuje štyri základné slobody EÚ. 70% občanov eurozóny podporuje spoločnú menu.“³¹ Napriek týmto pozitívnym údajom, klesla dôvera občanov v EÚ a jej inštitúcie v posledných desiatich rokoch o viac ako štvrtinu. Občania nevnímajú v dostatočnej miere rozdiel medzi očakávaniami a schopnosťou EÚ tieto očakávania plniť. Technológie a sociálne siete predstavujú príležitosti pre verejnú diskusiu a väčšie zapojenie Európanov do jednotlivých procesov.

Tieto štyri okruhy tvoria základ pre diskusie o budúcnosti EÚ. Hlavní predstavitelia členských štátov únie budú na rokovaníach hľadať riešenia na uvedené podnety. Je potrebné vytvoriť plán, ktorý do spoločnosti implementuje zmeny potrebné pre napredovanie a prosperitu únie. Transformácia svetového hospodárstva a aj samotná situácia v rámci únie predstavujú pre spoločenstvo dôležitý míľnik. Európska komisia v Bielej knihe definovala 5 možných scenárov smerovania EÚ do roku 2025:

1. Pokračovanie v súčasnom smerovaní
2. Výlučne jednotný trh
3. Tí, ktorí chcú, robia viac
4. Menej, ale efektívnejšie
5. Oveľa viac spoločne ³²

Každý z týchto scenárov zahŕňa spektrum možností, ktoré sa vzájomne nevylučujú. Plány EÚ nie sú záväzné a ich presné znenie bude závisieť od aktuálnej situácie vnútri spoločenstva ako aj vo svetovom hospodárstve. V ďalšej časti si jednotlivé scenáre predstavíme.

³¹ EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti Európy*. [online]. 2017. s.5. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/biela_kniha_o_buducnosti_europy_sk.pdf

³² EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti Európy*. [online]. 2017. s.16-25. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/biela_kniha_o_buducnosti_europy_sk.pdf

3.3.1.1 Pokračovanie v súčasnom smerovaní

Prvý scenár „pokračovanie v súčasnom smerovaní“, predpokladá, že smerovanie únie sa v budúcnosti nezmení a členské štáty sa zamerajú na zlepšenie a dokončenie svojho reformného programu. Inštitúcie pravidelne aktualizujú a prediskutujú priority pre spoločenstvo a problémy sa riešia okamžite ako vzniknú. Na základe aktuálnej situácie sa schvaľujú nové právne predpisy a nariadenia. Cieľom je plnenie dlhodobých priorít stanovených členskými štátmi. Rýchlosť rozhodovacieho procesu závisí od prekonávania rozdielov medzi štátmi a schopnosti implementácie daných rozhodnutí. Tento scenár predpokladá, že sa členské štáty zamerajú najmä na zamestnanosť, hospodársky rast, či podporu investícií do digitálnej, dopravnej a energetickej infraštruktúry. Spoločenstvo sa zameria na zlepšenie fungovania menovej únie a rozvoj kapitálových trhov. Lepšie fungovanie spoločnej meny predpokladá väčšiu stabilitu a odolnosť voči otrasom, spôsobeným zmenami v členských štátoch alebo v zahraničí. Súčasťou tohto scenára je aj čiastočne modernizovaný rozpočet, ktorý by zodpovedal reformnému programu členských štátov. Dôležitú úlohu zohráva aj otázka bezpečnosti. EÚ sa intenzívnejšie zameria na boj proti terorizmu a prehĺbi spoluprácu členských štátov vo výskume, priemysle a v obstarávaní v oblasti obrany. Ochrana vonkajších hraníc spoločenstva je v kompetencii jednotlivých krajín s podporou európskej pohraničnej a pobrežnej stráže. Smerovanie zahraničnej politiky ostáva nemenné, EÚ rovnako ako dnes uzatvára obchodné dohody s významnými partnermi. Posun nastáva pri jednotnejšom vystupovaní členských štátov navonok spoločenstva. Toto smerovanie predpokladá pri spoločných rokovaniach posilnenie agendy v oblastiach klimatických zmien, finančnej stability či trvalo udržateľného rozvoja. Jednotnosť členských štátov zostáva zachovaná, avšak môže byť opäť narušená rôznorodosťou svojich subjektov.

Európska komisia uvádza ako ilustračné príklady napríklad možnosť využívania automatizovaných a sieťovo prepojených automobilov, ktoré ale môžu čeliť právnym a technickým problémom pri ceste do zahraničia. Európania sa pri cestovaní cez hranice v prevažnej väčšine nemusia zastavovať na kontrolách. Posilnené bezpečnostné kontroly však znamenajú, že na letiská a vlakové stanice treba prichádzať s veľkým časovým predstihom.³³

³³EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti EÚ v kocke*. [online]. 28.03.2017. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/biela-kniha-o-buducnosti-eu-v-kocke/>

3.3.1.2 *Výlučne jednotný trh*

Druhý scenár budúcnosti EÚ predpokladá, že spoločenstvo sa zameria na prehĺbovanie aspektov jednotného trhu. Členské štáty sa nechcú spoločne podieľať na úsilí v oblastiach migrácie, bezpečnosti či obrany. Spolupráca v nových oblastiach záujmu sa uskutočňuje na bilaterálnej úrovni. Táto skutočnosť však predstavuje veľkú hrozbu pre fungovanie jednotného trhu. Vzhľadom na obmedzenie právnych predpisov na úrovni únie vznikajú rozdiely v oblastiach ako spotrebiteľské, sociálne a environmentálne normy, dane a využívanie verejných dotácií. Rozpočet spoločenstva sa orientuje na financovanie funkcií, potrebných pre spoločný trh. Jednými z neželaných dôsledkov sú aj problémy týkajúce sa mobility pracovníkov v regulovaných povolaniach. Výsledkom je čiastočné ochromenie voľného pohybu osôb a služieb. Obmedzená spolupráca prehľbuje rozdiely medzi štátmi, čím ohrozuje integritu spoločnej meny. Nedostatky sú viditeľné aj na medzištátnych hraniciach, kde prebiehajú systematické kontroly. Tieto sú dôsledkov nedostatočnej spolupráce v otázkach bezpečnosti a migrácie, ktoré si jednotlivé štáty riadia na základe bilaterálnych dohôd. Rozhodovanie na úrovni štátov je zrozumiteľnejšie, ale obmedzuje schopnosť konať spoločne ako celok. EÚ stráca zastúpenie na niektorých medzinárodných fórach, pretože sa nedokáže zhodnúť na dôležitých otázkach ako klimatické zmeny, boj proti korupcii, globalizácia a podpora medzinárodného obchodu.

Vízia EÚ založenej iba na spolupráci v rámci jednotného trhu by mohla v roku 2025 znamenať problémy pri hľadaní práce v zahraničí. Taktiež nebude zaručený prenos dôchodkových práv do iného členského štátu. Občan, ktorý ochorie v inom členskom štáte ako v tom, ktorého je občanom, bude pravdepodobne musieť hradiť vyššie poplatky za zdravotnú starostlivosť. Sieťovo prepojené a automatizované automobily nebudú v Európe populárne, keďže nebudú stanovené pravidlá používania pre celú EÚ.³⁴

³⁴ EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti EÚ v kocke*. [online]. 28.03.2017. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/biela-kniha-o-buducnosti-eu-v-kocke/>

3.3.1.3 *Tí, ktorí chcú, robia viac*

Spoločenstvo na základe tohto scenára funguje ako doteraz, avšak umožní vznik jednej alebo viacerých menších koalícií. Členské štáty, ktoré chcú spoločne dosiahnuť viac, môžu hlbšie spolupracovať v jednotlivých oblastiach politiky, napríklad v obrane, bezpečnosti, daniach, či v sociálnych otázkach. Skupiny si samostatne stanovujú právne a rozpočtové opatrenia pre danú oblasť. Ostatné členské štáty si zachovávajú svoje postavenie a majú možnosť sa časom pridať k štátom, ktoré svoju spoluprácu posilnili. V praxi to môže znamenať, že napríklad v oblasti obrany sa spojí viac štátov, ktoré si vytvoria spoločné základne pre výskum, priemysel, spoločné obstarávanie a pripravujú spoločné misie v zahraničí. Ďalšími oblasťami vhodnými pre užšiu spoluprácu sú bezpečnosť a spravodlivosť. Tu si štáty budú vymieňať informácie od bezpečnostných služieb ohľadom boja proti organizovanej trestnej činnosti terorizmu. Vďaka spoločným orgánom sa budú spoločne podieľať na vyšetrovaní podvodov, obchodu s drogami a zbraňami. Posilní sa spolupráca štátov s prevahou priemyselnej výroby, najmä v oblastiach technológií, výrobkov a služieb. Problémom môžu byť občianske práva, ktoré sa môžu líšiť na základe toho, či občania žijú v krajine, ktorá sa rozhodla pre užšiu spoluprácu. Obchodné vzťahy s tretími krajinami budú naďalej v kompetencii EÚ v mene všetkých členských štátov. Tento scenár predpokladá posun v určitých oblastiach, no značne sa v ňom prehĺbia rozdiely medzi krajinami, ktoré sa rozhodnú spolupracovať, a tými, ktoré buď spolupracovať nechcú alebo na spoluprácu nemajú prostriedky.

Európska komisia uvádza ako ilustračné príklady napríklad skupinu 15-tich štátov, ktorá zriadi zbor príslušníkov polície a prokurátorov za účelom vyšetrovania cezhraničnej trestnej činnosti. Databázy týchto štátov budú plne prepojené, čo daným orgánom umožní prístup ku bezpečnostným informáciám. Ďalej, napríklad sieťovo prepojené automobily sa budú využívať najmä v 12-tich štátoch, ktoré sa dohodli na harmonizácii predpisov.³⁵

³⁵ EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti Európy*. [online]. 2017. s.21. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/biela_kniha_o_buducnosti_europy_sk.pdf

3.3.1.4 *Menej, ale efektívnejšie*

Tento scenár predpokladá, že EÚ sa zameria na určité oblasti spoločnej politiky, v ktorých bude konať efektívnejšie, a ostatné oblasti ostanú v kompetencii jednotlivých členských štátov. V oblastiach, v ktorých sa EÚ rozhodne konať, bude mať k dispozícii silnejšie nástroje a väčšie kompetencie, a bude schopná konať rýchlejšie a rozhodnejšie. Na základe nových priorít bude rozpočet spoločenstva výrazne prepracovaný. Únia si stanoví nové priority v oblastiach inovácií, obchodu, bezpečnosti, migrácie, riadenia hraníc a obrany. Zameria sa na investície na podporu digitalizácie a dekarbonizácie a vyššiu kvalitu vo výskume a vývoji. Spolupráca bezpečnostných jednotiek je systematická a koordinovaná spoločnou európskou agentúrou. Riadenie vonkajších hraníc EÚ je v plnej kompetencii pohraničnej a pobrežnej stráže. Všetky žiadosti o azyl rieši jedna spoločná európska agentúra. Na druhej strane, EÚ prestane iniciovať kroky v oblastiach, v ktorých nemá dostatočný dosah resp. v nich nie je schopná plniť svoje prísluby. Radia sa sem oblasti ako regionálny rozvoj, zamestnanosť, sociálna politika alebo oblasť verejného zdravia. V týchto oblastiach budú mať členské štáty väčší priestor pre samostatnú reguláciu, prípadne experimentovanie. V konečnom dôsledku môže jasnejšie prerozdelenie kompetencií prispieť k lepšiemu chápaniu pôsobnosti EÚ a tým zvýšiť dôveryhodnosť spoločenstva v očiach európskych občanov.

Ako ilustračný príklad sa spomína nová európska agentúra pre boj proti terorizmu, ktorá slúži ako nástroj na prevenciu pred závažnými útokmi vďaka systematickému sledovaniu a nahlásovaniu podozrivých osôb. Vnútroštátne orgány majú jednoduchý prístup ku všetkým európskym databázam obsahujúcim informácie o páchatel'och. Ďalším príkladom sú zavádzaní európski spotrebitelia, ktorí sa môžu spoliehať na kompetencie inštitúcií EÚ pri získavaní náhrady za škodu.³⁶

³⁶ EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti Európy*. [online]. 2017. s.23. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/biela_kniha_o_buducnosti_europy_sk.pdf

3.3.1.5 *Oveľa viac spoločne*

Posledným európskym scenárom je hlbšia integrácia. Tento scenár predpokladá, že sa členské štáty rozhodnú so spoločenstvom zdieľať viac právomocí a zdrojov. Následkom toho sa spolupráca medzi členskými štátmi rozširuje viac ako kedykoľvek predtým. Na medzinárodnej úrovni EÚ vystupuje ako jeden celok a na väčšine medzinárodných fór je zastúpená jedným kreslom. Rozhodujúce slovo pri uzatváraní obchodných dohôd má Európsky parlament. Jednotný trh je posilnený harmonizáciou noriem. Rozpočet spoločenstva je výrazne modernizovaný a výrazne navýšený, pretože všetky aktivity sú pokrývané vlastnými zdrojmi. Jednými z priorít sa stávajú obrana a bezpečnosť. EÚ vytvorí Európsku obrannú úniu, ktorá je najbližším spolupracovníkom NATO. Únia si udržiava svoju pozíciu najväčšieho darcu humanitárnej pomoci a je najväčším hráčom v boji proti klimatickým zmenám. Užšie partnerstvá so susednými krajinami umožňujú únii riadiť legálnu migráciu, pomáhajú vytvárať nové hospodárske príležitosti a uľahčujú boj proti nelegálnym migračným kanálom. Vďaka masívnym investíciám do výskumu a inovácií vznikajú európske centrá po vzore „Silicon Valley“. Občania členských štátov majú väčšie množstvo práv, ktoré sú odvodené priamo z právnych predpisov EÚ. Členské štáty môžu negatívne vnímať väčšiu stratu svojej suverenity.

Ako ilustračný príklad uvádza Európska komisia v Bielej knihe celoplošné využívanie sieťovo prepojených automobilov bez obmedzenia vďaka pravidlám platným v celej EÚ. Ako druhý príklad môžeme uviesť cestovanie do tretích krajín, kde budú občanom poskytovať pomoc konzulárne pracoviská EÚ. Tieto v niektorých častiach sveta nahradia konzulárne pracoviská jednotlivých štátov.³⁷

³⁷ EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti Európy*. [online]. 2017. s.25. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/biela_kniha_o_buducnosti_europy_sk.pdf

3.3.2 *Integrácia smerom von*

Rozširovanie spoločenstva predstavuje druhú alternatívu smerovania únie. Proces rozširovania napomáha únii dosahovať svoje ciele v rôznych oblastiach dôležitých pre vývoj hospodárstva a udržateľný rast, ako napríklad oblasť energetiky, ochrany životného prostredia či dopravy. Región, ktorý má najbližšie k začleneniu sa do únie je západný Balkán, konkrétne Srbsko, Čierna Hora, Severné Macedónsko, Albánsko, Bosna a Hercegovina a Kosovo. Do tohto regiónu radíme aj Chorvátsko, ktoré sa členom EÚ už stalo, konkrétne 1. júla 2013. Bosna a Hercegovina a Kosovo majú štatút potenciálnych kandidátskych krajín, pretože zatiaľ nespĺňajú požiadavky pre členstvo v EÚ. Problematickým je aj postavenie Kosova, ktoré nie je uznané všetkými členskými štátmi EÚ ako suverénny štát. Ostatné štyri členské štáty, Srbsko, Čierna Hora, Severné Macedónsko a Albánsko sa nachádzajú v procese tzv. transponovania európskych právnych predpisov do svojich vnútroštátnych. Počas plnenia podmienok by kandidátske krajiny mali pociťovať výhody a po splnení podmienok musia mať jasnú perspektívu pristúpenia. Spoločnými cieľmi kandidátskych štátov a členských štátov EÚ sú najmä diverzifikácia energetických zdrojov, budovanie transeurópskych dopravných koridorov či obmedzenie znečisťovania vzduchu a vody.

Jednou z najväčších výziev krajín západného Balkánu je ekonomická stabilita. Základom stability je hospodársky rast, dosiahnuteľný najmä prostredníctvom reforiem a zefektívnením procesov. Potrebne reformy sú podporované z fondov EÚ. V roku 1999 začala EÚ proces stabilizácie a pridruženia napomáhajúcim postupnému zblížovaniu krajín západného Balkánu s EÚ. Proces vychádza z bilaterálnych dohôd, finančnej podpory, budovania obchodných vzťahov a regionálnej spolupráce. Medzi priority patrí zlepšenie podnikateľského prostredia, ktoré bude znamenať väčšie príležitosti pre domáce i zahraničné investície. Nové investície prispievajú k nárastu výroby a produktivity, čím sa zvýši miera zamestnanosti. To napomôže pri riešení sociálnych problémov v štátoch západného Balkánu, ktoré sa týkajú najmä rómskych menšín. Od začatia prístupových rokovaní sa kladol veľký dôraz na posilnenie právneho štátu, boja proti organizovanej trestnej činnosti a korupcii. Proces stabilizácie a pridruženia podnecuje krajiny, aby medzi sebou užšie spolupracovali aj v týchto otázkach, ďalej pri stíhaní za vojnové zločiny, či v problematike ochrany hraníc a migrácie. Posledné správy o kandidátskych krajinách, vypracovávané Európskou komisiou, konštatujú, že v týchto oblastiach nastáva

postupný pokrok. Ďalších dôležitým nástrojom procesov stabilizácie a pridruženia je bezvízový styk. Do schengenského priestoru môžu bez víz cestovať obyvatelia všetkých krajín s výnimkou Kosova, ktoré ale k dnešnému dňu spĺňa všetky kritériá a v tejto otázke prebiehajú medziinštitucionálne rokovania. Vstup Macedónska do NATO a potenciálny vstup do EÚ boli na začiatku zo strany Grécka bojkotované. Dôvodom bol názov štátu, ktorý sa zhodoval s názvom severogréckeho regiónu. Macedónsky parlament schválil 11.januára 2019 novelizáciu ústavy, na základe ktorej štát zmení svoj oficiálny názov na Republika Severné Macedónsko. Aj toto je jedným z dôkazov, že ambície členstva štátov západného Balkánu v EÚ sú obrovské.

Aktuálne najbližšie k vstupu do EÚ majú Srbsko a Čierna hora, najmä vďaka progresívnym prístupovým rokovaniam a rýchlej adaptácii európskych právnych predpisov. Napriek tomu sa však v najbližších rokoch neočakáva väčšie rozšírenie spoločenstva. Podľa niektorých štúdií napríklad Albánsko a Bosna a Hercegovina nebudú schopné splniť kritériá pre vstup pred rokom 2050.³⁸

³⁸ MORGAN, S. *Kandidáti na vstup do EÚ potrebujú ešte desaťročia príprav, ukazuje štúdia*. [online]. 8.11.2017. [cit. 2020-02-04]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/kandidati-na-vstup-eu-potrebuju-este-desatrocia-priprav-ukazuje-studia/>

Záver

„Pred 60 rokmi sa zakladajúci otcovia Európy rozhodli zjednotiť kontinent pomocou sily zákona, nie silou zbraní. Môžeme byť hrdí na to, čo sme odvtedy dosiahli. Naše najtemnejšie chvíle v roku 2017 budú stále menej pochmúrne než akýkoľvek okamih, ktorý naši praotcovia strávili na bojisku.“³⁹ EÚ nikdy vo svojej histórii nečelila tak výrazným politickým a ekonomickým udalostiam ako v poslednom období. Posledné desaťročie bolo poznačené najmä dôsledkami globálnej hospodárskej krízy, migračnou krízou a odchodom Veľkej Británie zo spoločenstva. Tieto udalosti predstavovali a stále predstavujú veľké riziko v udržiavaní stability a prosperity spoločenstva.

Cieľom diplomovej práce bolo načrtnúť budúce smerovanie integračných procesov EÚ. V práci sme popísali historický vývoj európskej integrácie a vysvetlili sme si priebeh odchodu Veľkej Británie z EÚ. Tento proces, trvajúci už štyri roky, je hlavou témou rokovacích diskusií a nezmení sa to ani v najbližšom období. Spojené kráľovstvo oficiálne vystúpilo zo spoločenstva 31. januára 2020, čím sa začalo 11 mesačné prechodné obdobie. Počas tejto fázy sa oba subjekty budú snažiť uzatvoriť dohodu a stanoviť budúce fungovanie vzťahov. Na alternatívy možného usporiadania vzťahov sme poukázali v jednej z podkapitol. EÚ v súčasnosti čelí veľkým výzvam a najdôležitejšou otázkou je budúcnosť európskej integrácie. Integračné procesy môžeme vnímať v dvoch rovinách – smerom dovnútra a smerom von. V poslednej časti práce sme si predstavili 5 možných scenárov integrácie zvyšných 27-mich členských štátov, ktoré reprezentujú integráciu smerom dovnútra. Každý zo scenárov by mal na Európu pozitívne aj negatívne dopady, avšak reálny scenár sa od týchto modelov bude líšiť v závislosti od situácie v spoločenstve ako aj vo svetovom hospodárstve. Druhým smerom európskej integrácie je prijatie nových členských štátov. Najbližšie k členstvu v spoločenstve sú krajiny západného Balkánu, avšak nepredpokladá sa, že by v blízkej budúcnosti došlo k rozšíreniu EÚ. Štáty západného Balkánu totižto nateraz nie sú dostatočne hospodársky a politicky stabilné a nespĺňajú kritériá pre vstup do EÚ.

³⁹ EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti EÚ v kocke*. [online]. 28.03.2017. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/biela-kniha-o-buducnosti-eu-v-kocke/>

Jedným z aktuálnych rizík je globálna pandémia koronavírusu, ktorá v Európe dočasne eliminovala takmer všetky zo základných slobôd spoločného trhu. Členské štáty uzatvorili svoje hranice, čím sa prakticky úplne obmedzil voľný pohyb osôb, tovarov aj služieb. Tieto skutočnosti extrémne ovplyvnili ekonomickú situáciu tak v členských ako aj v kandidátskych krajinách. Prioritami preto nateraz budú zastabilizovanie ekonomík v Európe a usporiadanie vzťahov EÚ a Veľkej Británie. Dnes je veľmi ťažké predpokladať smer, ktorým sa spoločenstvo v budúcnosti vydá, no jeho predstavitelia si uvedomujú potrebu zmeny. Reprezentantov európskych inštitúcií a členských štátov čaká neľahká úloha, a teda nájsť tú správnu cestu. Slovom bývalého predsedu Európskej komisie Jean-Claude Junkera - „Budúcnosť Európy máme vo vlastných rukách.“⁴⁰

⁴⁰ EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti EÚ v kocke*. [online]. 28.03.2017. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/biela-kniha-o-buducnosti-eu-v-kocke/>

Zoznam použitej literatúry

- [1] APA FINANCE. *Hroziaci tvrdý Brexit tlačí libru nadol*. [online]. 07.08.2019. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: <https://www.erste-am.sk/sk/amslsp/centrum-informacii/blog/2019/8/7/hroziaci-tvrdy-brex-it-tlaci-libru-nadol>
- [2] ARTIM, Jozef. *Obchodné vzťahy medzi EÚ a UK po brexite*. [online]. 08.01.2020. [cit. 2020-08-02]. Dostupné na: <http://www.sppk.sk/clanok/3002?start>
- [3] BALÁŽ, Peter a kol. *Alternatívy vývoja Európskej integrácie*. 2. vydanie. Bratislava : vydavateľstvo EKONÓM, 2008. ISBN 978-80-225-2657-9
- [4] BALÁŽ, Peter a kol. *Medzinárodné podnikanie*. 5. vydanie. Bratislava : Sprint dva, 2010. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3
- [5] BEGG, Iain. *Europe 2020 - A promising strategy?*. [online]. 2010. [cit. 2020-05-02]. Dostupné na: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2010/number/3/article/europe-2020-a-promising-strategy.html>
- [6] BLOCKMANS, Steven, EMERSON, Michael. *Brexit's consequences for the UK – and the EU*. [online]. 2016. [cit. 2020-14-01]. Dostupné na: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/brexits-consequences-for-the-uk-and-the-eu/>
- [7] BLOOMBERG. *EU Referendum: Final results*. [online]. 2016. [cit. 2020-13-01]. Dostupné na: <https://www.bloomberg.com/graphics/2016-brexit-referendum/>
- [8] BORCHARDT, Klaus-Dieter. *European integration – The origins and growth of the European Union*. Luxemburg : Office for official publications of the European Communities, 1995. 80 s. ISBN 92-826-9744-4
- [9] CABINET OFFICE, PRIME MINISTER'S OFFICE. *EU speech at Bloomberg*. [online]. 2013. [cit. 2020-13-01]. Dostupné na: <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg>
- [10] ČIDEROVÁ, Denisa a kol. *Alternatívy vývoja európskej integrácie – časť 2*. 2. vydanie. Bratislava : Ekonóm, 2015. 310 s. ISBN 978-80-225-4213-5
- [11] DAHRENDORF FORUM. *European Union in the World 2025*. [online]. 2016. [cit. 2020-07-03]. Dostupné na: https://www.dahrendorf-forum.eu/wp-content/uploads/2016/05/Dahrendorf_Analysis_European-Union-in-the-World-2025.pdf

- [12] DE MUNTER, André. *Západný Balkán*. [online]. 2019. [cit. 2020-02-04]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/168/zapadny-balkan>
- [13] DELOITTE. *Beyond Brexit – Scenarios on the Future of Europe 2030*. [online]. 2020. [cit. 2020-07-03]. Dostupné na: <https://www.raivereniging.nl/binaries/content/assets/downloads/beyond-brexit---scenarios-on-the-future-of-europe-2030.pdf>
- [14] DELOITTE. *Analýza dôsledkov odchodu Veľkej Británie z EÚ*. [online]. 2019. [cit. 2020-07-03]. Dostupné na: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/sk/Documents/publikacie/sk-brexit-analyza-2019.pdf>
- [15] DEROUEN, Jr., Karl. *Defence and security- a compendium of national armed forces and security policies*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2005. s. 769. ISBN 978-18-5109-781-4
- [16] EURÓPKY PARLAMENT. *Rímska zmluva (EHS)*. [online]. 2017. [cit. 2019-18-12]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/sk/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-rome>
- [17] EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti EÚ v kocke*. [online]. 28.03.2017. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/biela-kniha-o-buducnosti-eu-v-kocke/>
- [18] EURÓPSKA KOMISIA. *Biela kniha o budúcnosti Európy*. [online]. 01.03.2017. [cit. 2020-10-03]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/biela_kniha_o_buducnosti_europy_sk.pdf
- [19] EURÓPSKA KOMISIA. *Serbia 2019 Report*. [online]. 29.5.2019. [cit. 2020-03-21]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-serbia-report.pdf>
- [20] EURÓPSKA KOMISIA. *Elektronické zručnosti: medzinárodný rozmer a vplyv globalizácie*. [online]. 2014. [cit. 2019-08-11]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/6875/attachments/1/translations/en/renditions/native>
- [21] EURÓPSKA KOMISIA. *Rozširovanie EÚ – stratégia 2010-2011*. Brusel : Európska komisia, 2010. 77 s. ISBN 879-80-225-3892-3

- [22] EURÓPSKA KOMISIA. *The future partnership*. [online]. 2020. [cit. 2020-02-02]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/european-union-and-united-kingdom-forging-new-partnership/future-partnership_en
- [23] EURÓPSKA KOMISIA. *Time to decide on the Union's financial framework for 2021-2027*. [online]. 2019. [cit. 2020-10-01]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-euco-mff-oct2019_en.pdf
- [24] EURÓPSKA RADA. *Brexit*. [online]. 2020. [cit. 2020-10-01]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/eu-uk-after-referendum/>
- [25] EURÓPSKA RADA. *Rozširovanie EÚ*. [online]. 2020. [cit. 2020-09-03]. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/enlargement/>
- [26] EURÓPSKY PARLAMENT. *The future relationship between the UK and the EU in the field of international protection following the UK's withdrawal from the EU*. [online]. 2018. [cit. 2020-10-01]. Dostupné na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/608836/IPOL_STU\(2018\)608836_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/608836/IPOL_STU(2018)608836_EN.pdf)
- [27] EURÓPSKY PARLAMENT. *The institutional Consequences of a „Hard Brexit“*. [online]. 2018. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2018/604961/IPOL_IDA\(2018\)604961_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2018/604961/IPOL_IDA(2018)604961_EN.pdf)
- [28] FIALA, Petr a kol. *Evropská unie*. 3. vydanie. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2018. 990 s. ISBN 978-80-7325-450-6
- [29] GATEVA, Eli. *European Union enlargement conditionality*. NY : Palgrave MacMillan, 2015. 267 s. ISBN 978-1-349-56032-5
- [30] GRANČAY, Martin a kol. *Integrácia západného Balkánu a Turecka do Európskej únie – kniha 2–individuálny aspekt*. Bratislava : Ekonóm, 2012. 230 s. ISBN 978-80-225-3374-4
- [31] HM GOVERNMENT. *The future relationship between the United Kingdom and the European union*. [online]. 2018. [cit. 2019-10-12]. Dostupné na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/786626/The_Future_Relationship_between_the_United_Kingdom_and_the_European_Union_120319.pdf

- [32] HOUSE OF COMMONS. *The UK's contribution to the EUBudget*. [online]. 2019. [cit. 2020-09-01]. Dostupné na: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7886/CBP-7886.pdf>
- [33] KETELS, Christian, PORTER, Michael. *UK competitiveness anfet Brexit*. [online]. 30.08.2018. s.17. [cit. 2019-10-12]. Dostupné na: https://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/08-30-18_UK%20Competitiveness%20after%20Brexit_Clean%20Version%20CK_41c7b674-d027-46d5-84e1-ef6ff5b1ae99.pdf
- [34] KITTOVÁ, Zuzana a kol. *Alternatívy vývoja európskej integrácie – časť 1*. 2. vydanie. Bratislava : Ekonóm, 2014. 342 s. ISBN 978-80-225-3892-3
- [35] LIPKOVÁ, Ľudmila a kol. *Európska únia*. 1.vydanie. Bratislava : Sprint dva, 2011. ISBN 978-80-89393-33-6
- [36] LIPKOVÁ, Ľudmila a kol. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava : Sprint dva, 2011. 433 s. ISBN 978-80-89393-37-4
- [37] MORGAN, Sam. *Kandidáti na vstup do EÚ potrebujú ešte desaťročia príprav, ukazuje štúdia*. [online]. 8.11.2017. [cit. 2020-02-04]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/kandidati-na-vstup-eu-potrebuju-este-desatrocia-priprav-ukazuje-studia/>
- [38] MZVaEZ SR. *Prehľad medzinárodných organizácií a zoskupení*. [online]. 2016. [cit. 2019-08-11]. Dostupné na: https://www.mzv.sk/zahranicna_politika/prehľad_medzinarodnych_organizacii_a_zoskupeni
- [39] MZVaEZ. *Brexit všeobecné info*. [online]. 2020. [cit. 2019-08-11]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/brexit-vseobecne-info>
- [40] OECD. *Glossary of statistical terms*. [online]. 2013. [cit. 2019-08-11]. Dostupné na: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1121>
- [41] OFFICE FOR BUDGET RESPONSIBILITY. *Economic and fiscal outlook*. [online]. 2020. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: https://cdn.obr.uk/EFO_March-2020_Accessible.pdf
- [42] POUNDSTERLING. *British Pound to Euro Spot Exchange Rates for 1999 to 2020 from the Bank of England*. [online]. 2013. [cit. 2020-13-04]. Dostupné na: <https://www.poundsterlinglive.com/bank-of-england-spot/historical-spot-exchange-rates/gbp/GBP-to-EUR>

- [43] Riaditeľstvo pre európske záležitosti. *Bilateral I*. [online]. 06.02.2020. [cit. 2020-15-02]. Dostupné na: <https://www.eda.admin.ch/dea/en/home/europapolitik/ueberblick/bilaterale-1.html>
- [44] Riaditeľstvo pre európske záležitosti. *Bilateral II*. [online]. 06.02.2020. [cit. 2020-15-02]. Dostupné na: <https://www.eda.admin.ch/dea/en/home/europapolitik/ueberblick/bilaterale-2.html>
- [45] TASR, EURACTIV.sk. *Príspevok Nemecka do rozpočtu EÚ sa po Brexite viac ako zdvojnásobí*. [online]. 29.10.2019. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/prispevok-nemecka-do-rozpocetu-eu-sa-po-brexite-viac-ako-zdvojnaso-bi/>
- [46] TASR. *Brexit pocítia aj štáty únie. Budú musieť viac prispievať do spoločného rozpočtu*. [online]. 28.02.2017. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: <https://finweb.hnonline.sk/ekonomika/918929-brexit-pocitia-aj-staty-unie-budu-musiet-viac-prispievat-do-spolocneho-rozpocetu>
- [47] TASR. *Do Holandska sa kvôli Brexitu presťahovalo už 98 spoločností*. [online]. 26.08.2019. [cit. 2020-26-03] <https://finweb.hnonline.sk/zahranicna-ekonomika/1995696-do-holandska-sa-kvoli-brexitu-prestahovalo-uz-98-spolocnosti>
- [48] TASR. *Parlament v Macedónsku schválil zmenu názvu krajiny*. [online]. 11.1.2019. [cit. 2020-02-03]. Dostupné na: <https://www.trend.sk/spravy/parlament-macedonsku-schvalil-zmenu-nazvu-krajiny>
- [49] THE EC-TURKEY ASSOCIATION COUNCIL. *Decision No 1/95(96/142/EC)*. [online]. 2013. s.22. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: <https://trade.gov.tr/data/5b8fcea713b8761f041fee19/d29432896e94a4c08148d9039d406d4c.pdf>
- [50] Turecké ministerstvo obchodu. *Turecko a EÚ*. [online]. 2018. [cit. 2020-12-02]. Dostupné na: <https://www.trade.gov.tr/turkey-and-eu/turkey-and-the-eu>
- [51] Úradný vestník Európskej únie. *Konsolidované znenie zmluvy o založení EURATOM*. [online]. 2012. [cit. 2019-10-12]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012A/TXT&from=SK>
- [52] Úradný vestník Európskej únie. *Politické vyhlásenie, ktorým sa stanovuje rámec budúceho vzťahu, medzi Európskou úniou a Spojeným kráľovstvom*. [online]. 2020. [cit. 2020-04-01]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/content/news/Brexit-UK-withdrawal-from-the-eu.html?locale=sk>

- [53] Úradný vestník Európskej únie. *Zmluva o Európskej únii (konsolidované znenie)*. [online]. 2012. [cit. 2019-10-12]. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0011.02/DOC_1&format=PDF
- [54] VLČEJ, Jozef, BLAŽEK, Jiří a kol. *Vízia pre Európu (Kam smeruješ Európa)*. Brno : Tribun EU, 2019. 153 s. ISBN 978-80-263-1446-2
- [55] VOTRUBOVÁ, Kristína. *Chronológia brexitu*. [online]. 05.09.2019. [cit. 2020-10-01]. Dostupné na: <https://focus.hnonline.sk/zahranicie/clanok/2001103-chronologia-brexitu>
- [56] YAR, Lucia. *Západný Balkán nemá inú možnosť ako európsku integráciu*. [online]. 27.11.2017. [cit. 2020-02-03]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/zahranicie-a-bezpecnost/news/zapadny-balkan-nema-inu-moznost-ako-europsku-integraciju/>